

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Filozofická fakulta

Katedra asijských studií

BAKALÁŘSKÁ DIPLOMOVÁ PRÁCE

Jazyková specifika překladu Broučků Jana Karafiáta do japonštiny

Specific Linguistic Features of the Translation of Broučci by Jan Karafiát into Japanese

Vypracovala: Ivana Kubičková

Vedoucí diplomové práce: Mgr. Ivona Barešová, Ph.D.

Olomouc 2013

Univerzita Palackého v Olomouci
Philosophical Faculty
Akademický rok: 2011/2012

Studijní program: Philology
Forma: Full-time
Obor/komb.: Ruská filologie - Japonština pro hospodářskou praxi
(RF-JH)

Podklad pro zadání BAKALÁŘSKÉ práce studenta

PŘEDKLÁDÁ:	ADRESA	OSOBNÍ ČÍSLO
KUBÍČKOVÁ Ivana	Žižkova 396, Karviná	F09628

TÉMA ČESKY:

Jazyková specifika překladu Broučků Jana Karafiáta do japonštiny

NÁZEV ANGLICKY:

Specific Linguistic Features of the Translation of Broučci by Jan Karafiát into Japanese

VEDOUcí PRÁCE:

Mgr. Ivona Barešová, Ph.D. - ASJ

ZÁSADY PRO VYPRACOVÁNÍ:

Obsahem bakalářské práce bude analýza překladu Broučků do japonštiny se zaměřením na problémy překladu různých jazykových specifík způsobené zejména odlišnou kulturou. Analýza bude probíhat formou porovnání původní a přeložené verze s ohledem na obecné teorie překladu. Cílem práce je identifikovat konkrétní překladatelské postupy využití při převodu kulturně podmíněných jevů do japonského jazyka.

SEZNAM DOPORUČENÉ LITERATURY:

BAKER, Mona. In Other Words : A Coursebook on Translation. London : Routledge, 1992. 317 s.
Hotarukko. Z češ. přel. Shindou Yoshiko. Tokio: Don Bosco, 1996. 268 s. ISBN 4886261884
KARAFIÁT, Jan. Broučci. Praha : Albatros, 1995. 91 s.
KNITTLOVÁ, Dagmar. K teorii i praxi překladu. Olomouc : Univerzita Palackého, 2000. 215 s.
LEVÝ, Jiří . Umění překladu. Praha : Ivo Železný, 1998. 386 s.

Prohlašuji, že jsem bakalářskou diplomovou práci vypracovala samostatně pod odborným dohledem vedoucí diplomové práce a pouze s použitím uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci dne..... Podpis.....

Anotace

Autorka:	Ivana Kubičková
Fakulta – katedra:	Filozofická fakulta – Katedra asijských studií
Název práce:	Jazyková specifika překladu Broučků Jana Karafiáta do japonštiny Specific Linguistic Features of the Translation of Broučci by Jan Karafiát into Japanese
Vedoucí práce:	Mgr. Ivona Barešová, Ph.D.
Počet stran:	53
Počet znaků s mezerami:	83 535
Počet titulů použité literatury:	25
Klíčová slova:	Broučci, Hotaru, Jan Karafiát, překladové teorie, japonština, analýza překladu, jazyková specifika

Obsahem bakalářské diplomové práce je analýza překladu Broučků do japonštiny. Analýza probíhá formou porovnání původní a přeložené verze s ohledem na překladové teorie vymezené v teoretické části práce. Důraz je kladen na převod specifických jazykových prvků podmíněných odlišným jazykovým prostředím a kulturou. Práce se zabývá postavením knihy v české kultuře, charakterizuje ji jak po jazykové, tak po obsahové stránce. Pozornost je dále věnována překladu, a světlouškám v japonské kulturní tradici. Konfrontace vlastního textu probíhá v oblastech jazykových prvků: zdobnělin, lidové mluvy, dialektismů a onomatopoií. Mezi kulturní prvky je pak zařazen překlad názvu a jmen jednajících postav, náboženských prvků a folkloru, přírody a odlišností v oblasti jídla. Cílem práce je identifikovat a zhodnotit konkrétní překladatelské postupy využití při převodu kulturně podmíněných jevů do japonštiny.

Děkuji Mgr. Ivoně Barešové Ph.D. za ochotný a trpělivý přístup při odborném vedení této práce, za její cenné připomínky a čas, který mi věnovala. Dále děkuji Radimovi Bašťanovi za pomoc při formální úpravě textu a přátelům za jejich morální podporu.

Obsah

Úvod	9
1. Překlad, vymezení pojmů.....	10
1.1 Definice překladu	10
1.2 Ekvivalence	11
1.3 Úloha čtenáře a kultury v překladu.....	12
1.4 Způsoby překladu.....	13
1.4.1 Překladové transformace	13
1.4.2 Překlad bezekvivalentní lexiky	14
1.4.3 Překlad specifik.....	15
2. Význam Broučků v české kultuře	17
2.1 O autorovi	17
2.2 Broučci jako dílo umělecké	18
2.3 Jazyk a poetika Broučků	18
2.4 Zbožnost a teologie Broučků.....	19
3. Japonský překlad.....	21
3.1 O překladatelce	21
3.2 Salesiánské vydavatelství Don Bosko	21
3.2.1 Salesiáni.....	22
3.2.2 Salesiáni v Japonsku	22
3.3 Světlušky v japonské kulturní tradici.....	23
4. Jazykové prvky	25
4.1 Zdrobněliny	25
4.2 Lidová mluva, dialektismy	28
4.3 Onomatopoeie	31
5. Kulturní prvky.....	35
5.1 Název knihy a jména postav.....	35
5.1.1 Název knihy	35
5.1.2 Charakteristika postav.....	36
5.1.3 Jména světlušek	36

5.1.4 Jména slunéček sedmítečných a lidí	37
5.2. Náboženské prvky	38
5.3 Folklor, jídlo a příroda	42
5.3.1 Folklor	42
5.3.2 Jídlo	45
5.3.3 Příroda	46
Závěr	48
Abstract in English	50
Seznam pramenů a literatury	51

Ediční poznámka

Pro přepis japonských jmen, názvů a výrazů je použita česká transkripce, s výjimkou bibliografie, ve které je zachována transkripce původní. Japonská jména jsou uvedena v evropském pořadí tj. nejdříve jméno, poté příjmení. Japonské výrazy v latině jsou psané kurzívou. Přímé ukázky z japonské verze Broučků jsou citovány ve znacích. Pokud je třeba, uvádím v závorce za výrazem jeho přepis, význam či překlad. V praktické části jsou v hranatých závorkách za citacemi uvedena pouze čísla stran, ze kterých je převzat citovaný text. Takto označené citace odpovídají primární literatuře uvedené v bibliografii na konci práce. Není-li v poznámce uvedeno jinak, je text vytvořen na základě vlastního překladu autorky diplomové práce.

Úvod

Broučci jsou oblíbenou knihou českých dětí, o čemž svědčí fakt, že je nově vydávána i v současnosti a nechybí v nabídce žádného knihkupectví. Námět byl zpracován mnoha způsoby, jak dramaticky, tak filmově, populární je mezi dětmi zejména dvanáctidílný animovaný loutkový seriál režisérky Vlasty Pospíšilové. V roce 2002 vznikla turistická naučná stezka věnovaná Broučkům, vybudovaná Českým svazem ochránců přírody, která má šestnáct zastavení týkajících se života Jana Karafiáta.

Broučci byli přeloženi do mnoha jazyků. I přes četná jazyková a kulturní specifika, a složitost překladu s tím spojenou, se v zahraničí kniha těší velké oblibě. Jedním z impulsů pro zpracování bakalářské práce na téma Broučci byl i zájem zjistit, jak se kniha do Japonska dostala, a proč právě ona mezi spoustou českých pohádek dostala možnost vnést trochu české kultury do povědomí japonských čtenářů.

Při vypracovávání práce postupuji následovně: v teoretické části definuji překladatelské teorie a postupy zohledněné při analýze v praktické části. Dále se zabývám významem a postavením knihy v českém kulturním prostředí a následně i úlohou překladu v japonském prostředí. Krátká kapitola je pro srovnání věnována světluškám v japonské kulturní tradici. Praktickou část práce tvoří analýza českého originálu a přeložené japonské verze, která probíhá formou konfrontace textu s ohledem na teorie překladu definované v teoretické části. Cílem práce je identifikace a zhodnocení konkrétních překladatelských postupů využitých při převádění specifických jazykových prvků plynoucích z odlišnosti českého a japonského jazykového a kulturního prostředí.

1. Překlad, vymezení pojmů

1.1 Definice překladu

V praxi se překlad definuje jako:

- 1) proces vytváření, převádění díla z jednoho jazyka do druhého, tj. jako činnost překladatele
- 2) překlad jako dílo, tj. výsledek činnosti překladatele

Definice překladu se mohou různit, a to podle úhlu pohledu, či podle uplatňovaných charakterizačních kritérií. Podle Popoviče je překlad překódování jazykového textu, při kterém dochází k vytvoření jeho stylistického modelu. Překlad je tedy stylistickým, tj. tematicko-jazykovým modelem originálu, a v tomto smyslu je překladatelská činnost experimentální tvorbou. [Popovič, 1975, s. 283]

V učebnicích překladu, se setkáme s následujícími definicemi:

- 1) překlad je převedení, přetlumočení textu do jiného jazyka
- 2) překlad je překódování informace z jednoho znakového systému do druhého
- 3) překlad je jinojazyčná forma existence sdělení obsaženého v originále
- 4) překlad je proces přetvoření slovesného díla v jednom jazyce ve slovesné dílo v jiném jazyce při zachování nezměněného obsahu, tzn. významu [Vysloužilová, Machalová, 2011, s. 7]

Levý překladatelovu práci rozděluje do tří fází: pochopení předlohy, interpretace předlohy a přestylování předlohy.

1) Pochopení předlohy

Prvním stupněm této fáze je pochopení textu, filologické porozumění, které je otázkou hlavně odborné přípravy překladatele. Druhým stupněm je předání správných ideově estetických hodnot, jako je například náladové ladění, či útočné zaměření na čtenáře. Třetí stupeň spočívá v pochopení uměleckých celků, skutečností v díle vyjádřených.

2) Interpretace předlohy

Cílový jazyk neobsahuje dostatečně významově široké výrazy použité v originálu. Překladatel je pak nucen význam specifikovat, zúžit, k čemuž je nutné znát skutečnost skrývající se za textem.

3) Přestylizování předlohy

Překladatel je nucen vyřešit neekvivalenci jazykových prostředků, rozdílnost významů a jejich estetických hodnot, nesouměřitelnost jazyků po stránce sémantické. Měl by zabránit viditelným stopám jazyka originálu ve stylizaci překladu a také napětí ve stylu překladu vzniklé tím, že je myšlenka převáděna do jazyka, v němž nebyla vytvořena. [Levý, 2012, s. 51]

Cílem překladatelovy práce není vytvořit nové dílo, ale zachovat, vystihnout, sdělit dílo původní. Cíl překladu je tedy reprodukční, pracovním postupem je náhrada jednoho jazykového materiálu druhým, což předpokládá vytvoření všech uměleckých prostředků vycházejících z daného jazyka, v jazykové oblasti, v níž se odehrává, je tedy původně tvůrčí. Proto překlad jako dílo můžeme považovat za uměleckou reprodukci a překlad jako proces za původní tvoření. [Tamtéž, s. 79]

1.2 Ekvivalence

Důraz je při převádění textu originálu kladen na ekvivalenci. Cílem překladatele by tedy mělo být vytvoření tzv. funkčně ekvivalentního překladu. Podmínkou je zachování invariantu překladu. Invariant překladu je definován jako „základní, klíčová informace určená pro převod z výchozího jazyka do cílového jazyka“. [Vysloužilová, Machalová, 2011, s. 7]

Výchozím jazykem je označován jazyk textu originálu a jeho systém, ze kterého se překládá. Cílový jazyk je jazyk překladu a systém, do kterého se překládá. [Popovič, 1975, s. 277]

Knittlová rozděluje ekvivalenci do čtyř úrovní: lexikální, gramatické, textové a pragmatické.

Lexikální ekvivalenci dále dělí na:

- a) úplné či absolutní, kdy se slova shodují ve významu v příslušném kontextu i ve funkci stylistické včetně rejstříku
- b) částečné, které se týkají rozdílů formálních, významových denotačních, významových konotačních a pragmatických
- c) nulové

Gramatická ekvivalence se uskutečňuje v morfoložickém plánu, kdy je překladačel nucen vypořádat se se systémovými rozdíly mezi jazyky různých typů. Textová ekvivalence se týká náležité organizace textu, jeho informační struktury, koherence i koheze. Pragmatická ekvivalence se projevuje v ukotvení ve specifickém situačním a skutečnosním kontextu. [Knittlová, 2000, s. 33] Pro tuto práci je lexikální ekvivalence klíčovou oblastí.

Nulová lexikální ekvivalence, označována také jako bezekvivalentní lexikum, je definována jako soubor slov, které nemají přímý ekvivalent v cílovém jazyce. Mona Baker mezi bezekvivalentní lexikum řadí mimo jiné i **slova kulturně specifická**. Je to široká skupina slov, která vyjadřují koncept naprosto neznámý cílové kultuře. Jde o lexikum týkající se například náboženství, sociálních návyků, anebo typů jídla konkrétních kultur. [Mona Baker, 1992, s. 20] Pro převedení takovýchto slov existují v překladové teorii různá doporučení, dále rozvedená v kapitole 1.4.

1.3 Úloha čtenáře a kultury v překladačel

Teorie překladačel upozorňují na nutnosť zohlednění čtenáře, pro kterého překladačel text převádí. Zvláště při překladačel určeném pro dětské vydání doporučuje Levý dbát více na srozumitelnosť jazyka. [Levý, 2012, s. 49] Zároveň upozorňuje, že: „Čtenář chápe umělecké dílo pod zorným úhlem své doby, zvláštní intenzity pro něj nabývají ty hodnoty, které jsou mu ideově nebo esteticky blízké.“ [Tamtéž, s. 46]

Faktor kultury v překladačel označuje poměr prvků reprezentujících kulturní kontext autora a prvků příznačných pro kontext překladačel. Sémioticky se dá vyjádřit jako opozice „vlastní“ a „cizí“, která se v překladačel může realizovat v závislosti na komunikačním postoji překladačel přibližováním a oddalováním se od předlohy v rámci exotizace a naturalizace. Do značné míry na tento rozhodovací proces působí kulturní kód a výrazový stereotyp překladačel. [Popovič, 1975, s. 275] Přeložené dílo má obdobnou kulturní funkci jako dílo původní, stává se totiž součástí literatury dané země. Navíc obsahuje specifickou poznávací hodnotu, protože zprostředkovává informace o originálu a o cizí kultuře vůbec. [Levý, 2012, s. 90]

Řada autorů tak klade důraz na přenos informace z jedné kultury do druhé. Jedná se o tzv.

kulturní transpozici. Tento termín v sobě obsahuje různé stupně odklonu od doslovného překladu, ke kterému dochází při převodu výchozího textu do kontextu cílové kultury. Vydělují se následující:

- a) exotismus (převzetí slova z výchozího jazyka přizpůsobeného cílové výslovnosti, pravopisu, či beze změn), např. Tokio, *Tókjó*
- b) kulturní transplantace (nahrazení slovem se stejnými či podobnými kulturními konotacemi), např. *Cinderella* - Popelka
- c) kulturní výpůjčka (užívání cizího slova v domácím jazyce), např. tabu, langue, parole
- d) kalk (doslovný překlad), např. *skyscraper* – mrakodrap
- e) komunikativní překlad s ohledem na odlišnou zvyklost ve výchozím a cílovém jazyce [Knittlová, 2000, s. 22]

1.4 Způsoby překladu

1.4.1 Překladové transformace

Jedním z aspektů překládání je snaha o dosažení maximální míry ekvivalence a adekvátnosti překladu. V překladatelské praxi se časem vytvořily doporučené postupy, označované jako **překladové transformace**. Jde o překladové operace, při nichž se překládaná jednotka výchozího jazyka změní v cílovém jazyce ve formálně jinou jednotku při zachování obecného invariantu obsahu. Transformace je možné rozdělit do tří skupin – lexikální, gramatické a lexikálně gramatické. Gramatickými transformacemi se vzhledem k obsahu práce zabývat dále nebudu.

a) lexikální transformace

- **transkripce** a **transliterace** je převedení informace cestou rekonstrukce její podoby pomocí písmen jazyka překladu, přičemž transkripce označuje reprodukci zvukové podoby cizojazyčného slova, při transliteraci se převádí podoba grafická (*America* – Amerika, カタカナ – *katakana*)
- **kalk**, tj. vytvoření nového slova či ustáleného spojení v cílovém jazyce okopírováním struktury lexikální jednotky ve výchozím jazyce, jinými slovy zaměňování morfémů jejich ekvivalenty (*human resources* – lidské zdroje)
- **lexikálně-sémantické záměny**, pod které spadají:

- konkretizace, tj. záměna jednotky se širším, obecnějším významem ve výchozím jazyce jednotkou s významem užším v jazyce cílovém (*bird* – skřivan)
- generalizace je naopak záměna jednotky s užším, konkrétnějším významem ve výchozím jazyce jednotkou s širším, obecnějším výrazem v cílovém jazyce (skřivan – *bird*)
- **modulace**, či změna hlediska, která se obvykle projevuje záměnou slova nebo slovního spojení výchozího jazyka jednotkou cílového jazyka, jejíž význam lze logicky vyvodit z významu výchozí jednotky, nejčastěji na úrovni vztahů příčiny a následku (*I don't blame them* – Chápu je [a proto je neobviňuji])

b) lexikálně-gramatické transformace

- **antonymický překlad** (*He is awake* – Už nespí)
- **explikace**, opisný překlad, kdy je lexikální jednotka zaměněna slovním spojením, které objasňuje, vysvětluje její význam (*Cider* – kvašený jablečný mošt s obsahem alkoholu)
- **kompenzace** jako způsob překladu, při němž se obsahové prvky v textu převádějí jinými prostředky, nemusí k tomu však docházet na témž místě, na kterém se nachází daný prvek v originálu (*I'm nothing to you – not so much as them slippers* – Jsem pro tebe jen vzduch, nic neznamenám.) [Vysloužilová, Machalová, 2011, s. 9]

1.4.2 Překlad bezkvivalentní lexiky

V teorii se můžeme setkat také s doporučenými překladatelskými postupy, které řeší nedostatek přímého ekvivalentu v cílovém jazyce, tj. **bezkvivalentní lexiky**. Knittlová uvádí sedm základních překladatelských postupů:

- 1) transkripce a transliterace (*cup* – コップ, ひらがな – *hiragana*)
- 2) kalk (*potflower* – hrnková květina)
- 3) substituce, tj. nahrazení jednoho jazykového prostředku jiným, ekvivalentním (např. nahrazení substantiva osobním zájmenem)
- 4) transpozice, tj. nutné gramatické změny v důsledku odlišného jazykového systému
- 5) modulace, (*angle-joint of the pipe* – koleno potrubí)
- 6) ekvivalence ve smyslu použití stylistických a strukturních prostředků odlišných od originálu (*my sweet girl* – děvčenka)

7) adaptace, tj. substituce situace popsané v originále jinou, adekvátní situací, uplatňuje se například při převádění přísloví (*No bees no honey, no work no money* – Bez práce nejsou koláče) [Knittlová, 2000, s. 14]

1.4.3 Překlad specifik

Tato práce se zabývá jazykovými specifikami překladu, a i pro ta existují různé doporučené způsoby převádění. Podle Levého by měly být zachovány jen ty prvky specifična, které čtenář v překladu může cítit jako charakteristické cizímu prostředí, prvky, které jsou schopny nést význam „*národní a dobové specifičnosti*“. [Levý, 2012, s. 111]

Jednou z takových specifik jsou bezesporu **dialektismy**. Většina názorů na překlad dialektů se shoduje, že je toto lexikum příliš vázáno na místo a danou kulturu. Proto také teoretici často odmítají překlad dialektismů s pomocí domácích nářečí. Knittlová například tvrdí, že úplná reprodukce pragmatické informace při překladu nářečí není možná, protože slova dialektu cílového jazyka se dostávají do rozporu s místem děje, jsou příliš vázána na určitou skupinu lidí. Proto by substituce v takových případech mohla dokonce vyvolat nežádoucí konotace. Doporučuje tedy při překladu zůstat jen u náznaku rysů dialektu, nikoliv však konkrétního. [Knittlová, 2000, s. 112] Levý se zmiňuje o problematice překladu dialektu v tom smyslu, že jediné, čeho je možné v překladu dosáhnout je odlišit řeč venkovana od řeči jazykově vyspělejších postav. I tam je však vhodné použít náznak, rysy regionálně bezpříznakové, ať už fonetické, lexikální či syntetické, společné několika nářečím. [Levý, 2012, s. 117]

Také **převod jmen** zůstává v teorii překladu problémem. Překladatelé mají teoreticky tři možnosti. Vlastní jména je možno přeložit, nesou-li jen hodnotu významovou. Pokud se přidá charakter jména závislý na národní formě, je možná jen substituce či transkripce jména. V případě, že se význam jména ztratí úplně, pak je možný jen přepis jména, zachování v cizím znění. Nejedná se zde o významovost absolutní, v rámci překladu je nutno uvažovat význam, jež má platnost v celku díla. [Tamtéž, s. 88]

Neméně důležité jsou teorie překladu **knižního názvu**. Obecně se rozlišují dva typy knižních titulů, název popisný a název symbolizující. V rámci této práce se budu zabývat jen názvem popisným. Jedná se o historicky starší typ. Udává přímo téma knihy nejčastěji tak, že jmenuje

hlavní osobu, často i literární druh. Vztah mezi složkou sdělnou a jejím estetickým přetvořením je zde jednoznačně řešen ve prospěch složky sdělné. Překladaelé zpravidla toto tematické označení zachovávají, delší názvy bývají často zkracovány. Zároveň se uplatňuje ohled na čtenáře, zejména pak v překladech dětských knih. [Levý, 2012, s. 140]

2. Význam Broučků v české kultuře

Broučci se řadí mezi nejčtenější a nejznámější dětské knihy. Od jejich prvního vydání v roce 1876 až do roku 2010 byli vydáni téměř stokrát. [Brožová, 2011, s. 59] Přesný počet není znám, kniha vyšla v průběhu let v různých vydáních v několika nakladatelstvích.

2.1 O autorovi

Autorem knihy je spisovatel a evangelický farář Jan Karafiát. Narodil se roku 1846 v Jimramově. Celý život se věnoval teologické praxi, pracoval mimo jiné na revizi Bible kralické, vydával Reformované listy. Kromě Broučků věnoval dětem sbírku pohádek Broučkova pozůstalost, pro mládež je pak určena povídka Kamarádi.

Broučci obsahují značné množství prvků z autorova života. Ladění celé knihy odpovídá chápání světa Jana Karafiáta, odráží jeho vztah k přírodě a životu. Úcta, pokora a hlavně poslušnost ve smyslu víry jsou hlavními cnostmi broučků, vlastnostmi, které by měly být vlastní všem lidem, což je dle mého názoru hlavním výchovným aspektem knihy. Významnou úlohu plní také rodina jako prostředí, ve kterém se odehrává vše důležité, a zároveň je předpokladem koloběhu života. Jan Karafiát pocházel z velké rodiny: *„Byloť nás dětí deset, 7 dcerek a 3 chlapci, Marie pak byla na jednu nožku chromá, běhala však přece dost.“* [Jan Karafiát, 1919, s. 101] Její obraz je možné najít v rodině Broučka: *„Deset jich měli, sedm broučků a tři berušky. Ale Beruška byla na jednu nožku chromá. Ani nemohla na ni stoupnout, běhala však přece dost.“* [Karafiát, 1968, s. 79]

Dr. Jan B. Čapek upozorňuje na značnou oblibu knihy v zahraničí, i přes její výrazné „češství“. Právě osobitá vyhraněnost má umocňovat vliv na čtenáře, a to proto, že: *„za nimi stojí autor jasného a neoblomného charakteru, také ovšem proto, že Jan Karafiát je zde skutečným básníkem a že jeho pohled objímá celý život hlubokým poznáním a procítěním: vidí své broučky v práci i odpočinku, ve chvílích každodenních i slavnostních, v letech dětských, dospělých i kmetných; sleduje všechny až k okamžikům umírání a raduje se nad rozením*

nových broučínků. Básník života.“ [Balcar, 1941, s. 6] Broučci tedy dráží kladný vztah Karafiáta k životu a přírodě, zbožnost, ale i úctu k domovu a k českému jazyku.

2.2 Broučci jako dílo umělecké

Broučci, považovaní za první českou autorskou pohádku [Brožová, 2011, s. 32], představují dílo významově velmi obsažné. Domnívám se, že běžný český čtenář jen stěží odhalí všechny významové náležitosti, natož pak čtenář z prostředí tak kulturně odlišného, jako je Japonsko. Tak například epizoda, kdy Brouček často zalétává k Verunce a je následně zbit jejími druhy, je autorovým odkazem na dřívější povídku Kamarádi, jejíž závěr vyznívá o dost krutěji. Verunka, jakožto slunéčko sedmítečné, je jiného druhu než Brouček, který je světluška. Každý v praxi zastupuje jinou církev. Jan Karafiát vyznával ideu výlučného a strohého konfesionalismu odsuzujícího sňatky mezi členy různých církví, viděl v nich původ duševních neshod a s tím souvisejících následujících katastrof. [Balcar, 1941, s. 67]

Jan Karafiát byl světluškami fascinován již v mládí, jsou jeho vzpomínkou na rodný kraj. Také nejvíce odpovídali pojetí člověka tak, jak jej chápal, tedy jako nepatrnost lidskou, která sama nic nezmuže a hledá útěchu v Bohu. Jejich „povinnost svítit lidem“ současně vybízí k symbolickému chápání. Broučci mají čistě lidskou duši, žijí zbožnou vírou s vědomím závazků a povinností. Život Broučka představuje bolestnou i radostnou cestu k poslušnosti a ukázněnosti. Zároveň je Brouček zosobněnou životností, spolu s Janinkou, která je prezentována jako duchovně silná bytost plná lásky, mají v knize ústřední místo. [Balcar, 1941, s. 59] Světlušky tedy v díle zastupují člověka, jedná se o antropomorfizaci, kdy se lidské vlastnosti promítají do chování a jednání broučků.

2.3 Jazyk a poetika Broučků

Již na první pohled jsou v knize zřejmá četná opakování a paralelismy. Nachází se v dialogu, v líčení situací. *„Zvláště ony odkazují ke smyslu pro psychologii dětského vnímání a prožívání skutečnosti, pro potřebu jeho stability a ukotvenosti – vždyť i Brouček, tak jako každé malé dítě, vyžadoval, aby mu maminka vyprávěla pohádku stále stejným způsobem“.* [Brožová, 2011, s. 12]

Nejdůležitějším pro členění textu jako celku jsou opakování, či variace pasáží, týkajících se proměny přírody: „*A bylo jaro. Všechno, všechno kvetlo, a ty včely tolik bzučely, a ta tráva byla taková veliká, a ta rosa jako granáty, a ti ptáčci tolik zpívali, a ti cvrčci – ale ti se něco nacvrčeli!*“ [Karafiát, 1968, s. 26] Návraty ročních dob od jara do zimy začleňují život jednotlivce do stále opakujícího se cyklického přírodního řádu zániku a obnovy. [Brožová, 2011, s. 14] Podobné prozaické „refrény“ se objevují také v dialozích postav a přispívají k půvabu knížky a harmonickému vyznění. Tato statičnost je vyvážena pohyblivějšími prvky, jako jsou vzpomínky, pohádky a modlitbičky. Velmi živě působí odlišení mluvy postav od dětské náladové k „rozšafné“ řeči starších. K dramatizaci přispívají vlastní projevy, výkřiky i osobní citová účast autora s jednajícími postavami. [Balcar, 1941, s. 63]

Zvláštní místo mají provincialismy, typickým příkladem je zabeďňování chaloupky na zimu. Je to motiv Karafiátovi dobře známý z pohorských oblastí. Smysl provincialismu určuje kontext a situace. Lidová mluva je zohledněna jednodušší soustavou spojek. Zajímavou roli hraje smysl zvukový, který v některých případech převládá nad smyslem zrakovým. Když se například probouzí jaro, včely bzučí, ptáčci zpívají. „Burácení“ přicházející zimy pak vystřídá čas pokoje a ticha. [Balcar, 1941, s. 64]

Jakožto pohádka určená pro děti obsahuje spoustu zdrobnělin, které Karafiát chápe jako typicky český jazykový prostředek. Myšlenkovému světu dítěte je kniha blízká prostým vyjadřováním se ve větách hlavních, hojným výskytem citoslovce a částic. Často se můžeme setkat se zjednodušením vět pomocí výpustek.

2.4 Zbožnost a teologie Broučků

Život faráře a kazatele Jana Karafiáta byl pochopitelně úzce spojen s náboženstvím. Za zdroj inspirace pro Broučky tak můžeme pokládat jak jeho zbožnost, tak samotné Písmo svaté. Z bible pak není převzat jen předpoklad povídky a texty kázání, které broučci poslouchali v kostele. Skrz celý příběh prosvítá zbožnost a teologie, reformační pojetí Písma, které Karafiát vyjadřoval ve svých kázáních. [Balcar, 1941, s. 72]

Broučci svůj vztah k Bohu vnímají zcela přirozeně. Nefunguje zde žádná instituce, která by

tento vztah upravovala. Jejich víra je přímá, věří ze své přirozenosti, bez prostředníků. V knize najdeme okolo čtyřiceti bibliografických citátů a aluzí. Všechny jsou psány proloženě, stejně jako slovo „*poslušnost*“, která je nejdůležitějším aspektem v životě Broučků. [Brožová 2011, s. 57] Ostatně i Janinka pokaždé klade Broučkovi na srdce, aby hezky poslouchal.

Janinka je váženou postavou, udržuje vztahy mezi ostatními broučky, předvídá a řeší kritické situace, léčí a je důvěrníci, na kterou se může Brouček kdykoliv obrátit. Lze u ní odlehčit svědomí, získat odpuštění. Figuruje u všech významných událostí, zasahuje všude, kde by se individuální chování mohlo přičít Boží vůli, nejjasněji je možno její úlohu pozorovat při Broučkových námluvách. [Brožová 2011, s. 47]

Tak Brouček vyrůstá v „ovzduší“ víry a poslušnosti. Zároveň ale zůstává chlapcem se všemi dobrými i špatnými vlastnostmi dětí. „*Zdá se, že mu lze vytýkat jen chlapecké nápady. Ale Janinka se na Broučka od počátku ,tak moc‘ dívá [14], že se jí až bojí. A sotva začne mluvit, staví jej před otázku: ,Jen jestli umíš dost poslouchat!‘ [17]. Tak se ho Janinčiným prostřednictvím dotýká s varovnou vážností slovo Boží.*“ [Balcar, 1941, s. 81] Právě fakt, že Brouček jedná jako obyčejné „lidské dítě“ přibližuje knihu dětskému světu, děti se s ním mohou ztotožnit.

3. Japonský překlad

Jedním z impulsů, proč věnovat bakalářskou práci právě překladu Broučků do japonštiny, byla i otázka, jak se Japonci k této pohádce dostali, a proč si mezi spoustou českých pohádek vybrali zrovna Broučky. Důvody se nabízejí dva. Podrobně se jim věnuji v následujících podkapitolách.

3.1 O překladatelce

Autorkou překladu je Jošiko Šindó, narozená roku 1927, která vystudovala univerzitu v Tokiu, později působila v Kanazawě, kde se také setkala s Doc. Ing. Ivanem Cibulkou CSc.¹ Ten se po dobu svého působení v Japonsku seznámil s členy Japonsko-české asociace a učil je v kavárně Café Čapek česky, mimo jiné za pomoci českého vydání Broučků.² Využití knihy jako studijní pomůcky také mělo být impulsem k jejímu přeložení do japonštiny a zpřístupnění japonským dětem. [Lidmila, 2006]

V ediční poznámce překladatelka přibližuje čtenářům Jana Karafiáta pomocí výroku Jana Herbena, který jej označil za „českého Andersena“. Zároveň vyjadřuje lítost nad neschopností předat „krásný zvuk češtiny“ japonským čtenářům. Do japonštiny byli Broučci přeloženi při příležitosti 150letého výročí narození Jana Karafiáta a zároveň uplynutí 120 let od prvního vydání knihy. Při překladu byl dle ediční poznámky nápomocen i český japanolog Karel Fiala. Ilustrátorkou je paní Věra Cibulková, matka již zmíněného Ivana Cibulky. [268]

3.2 Salesiánské vydavatelství Don Bosko

¹ Doc. Ing. Ivan Cibulka CSc. působí v oboru fyzikální chemie. V Japonsku pobýval od roku 1985 po 18 měsíců na studijním pobytu na Univerzitě Kanazawa. Na stejné univerzitě v Japonsku dále působil v letech 1995-1996 jako lektor a po dobu dvou měsíců v roce 1997 se účastnil studijního pobytu v Kjótském technologickém Institutu [VSCHT, 2007]

² Nebyl to však první případ, kdy byli Broučci využiti jako učební pomůcka k výuce cizího jazyka. V minulosti byla například ruská verze použita v českých školách jako doplňkový materiál při výuce ruského jazyka [Brožová, 2011, s. 84]

Japonský překlad vyšel v japonské pobočce salesiánského vydavatelství Don Bosco Press roku 1996. Vydavatelství se zabývá hlavně prodejem a vydáváním křesťanských knih a církevních předmětů. Celý náklad 1. vydání knihy Hotarukko je vyprodán. [Don Bosco Sha, 2013]

3.2.1 Salesiáni

Salesiáni Dona Boska, respektive Společnost Františka Saleského, jsou římskokatolická řehole, která se zabývá prací s mládeží, výchovou a prevencí. Působí v oblasti sociální, náboženské, kulturní a pedagogické pomoci mládeže. Za tím účelem budují střediska mládeže, učňovská střediska, školy, pořádají misie a organizují sociální pomoc v rozvojových zemích. S rozšiřováním „salesiánství“ rostla její popularita, a na jejím principu byly zakládány další spolky – Dcery Panny Marie Pomocnice křesťanů a Sdružení salesiánů spolupracovníků. V ČR působí také Občanské hnutí mládeže. Tato různá společenství jsou mezi sebou volně propojena a tvoří takzvanou salesiánskou rodinu.

Zakladatelem Společnosti Františka Saleského a salesiánství jako takového, je Don Bosko.³ Je rovněž autorem výchovné metody, tzv. *preventivní systém*, založený na třech opěrných bodech: rozumu, zbožnosti a laskavosti. V roce 1989 byl Janem Pavlem II. Prohlášen za „*otce a učitele národa*“. [Salesiáni Dona Boska, 2013] Salesiáni působí téměř ve 130 zemích světa a mají zhruba 16 000 řeholnic a řeholníků.

3.2.2 Salesiáni v Japonsku

Salesiánství bylo přivezeno do Japonska v roce 1926 knězem Cimattim, důvěrně označovaným jako „japonský Don Bosko“. Ten přijel do Japonska na misii společně s osmi dalšími salesiány. O tři roky později byly na podporu misijní činnosti do Japonska vyslány i zástupkyně řádu Dcer Panny Marie Pomocnice křesťanů. Postupně začali misionáři rozšiřovat svou víru, zakládali kostely, farnosti a spolky. [Salesians of Don Bosco, 2013] V současné

³ Don Bosko (1815–1888) byl italský kněz, celý svůj život se věnoval výchově mládeže, zejména chlapců ze sociálně slabých rodin, sirotků a problémových dětí. Vybuodoval několik kostelů, vzdělávacích institucí, je rovněž zakladatelem Institutu Dcer Panny Marie Pomocnice a Sdružení salesiánů spolupracovníků. Mezi svaté byl zařazen roku 1934.

době působí v Japonsku celkem třináct poboček salesiánských spolků. Provozují vzdělávací instituce od školek po vyšší střední školy, ubytovny pro sirotky a různá centra pro mládež.

Jednou z hlavních cílových skupin vydavatelství Dona Boska jsou, jak vyplývá z výše uvedeného, děti věřících a mladí křesťané. Ideový rozměr Broučků Jana Karafiáta, odpovídající konceptu salesiánské výchovy dětí, je dle mého názoru také jedním z důvodů, proč byla kniha nakonec přeložena do japonštiny.

3.3 Světlušky v japonské kulturní tradici

Japonci si tradičně cení hmyzu pro jeho krásu a zranitelnost a světlušky představují jeden z nejoblíbenějších druhů. V přírodě se začínají objevovat na začátku května, čímž symbolizují příchod léta. Běžně se vyskytují v zemědělských oblastech po celém Japonsku, zejména v oblasti Satojama.

Slovo 蛍 (*hotaru*, světluška) se díky své symbolice řadí mezi 季語 (*kigo*), tj. sezónní slovo v haiku, kde je zástupným slovem pro léto. Oblíbenost světlušek může mít spojitost se základním konceptem japonského myšlení 物の哀れ (*mono no aware*, dojetí z věcí), které označuje pomíjivost krásy. Světlušky se objevují sezónně, jen v určitém období a navíc se jejich krása nedá uchovat, neboť dospělí jedinci žijí jen pár dní. Oblíbenou letní zábavou je 蛍狩り (*hotarugari*), sledování a chytání světlušek, odehrává se většinou na začátku léta. [Takada, 2012, s. 426]

Se světluškami se můžeme setkat i v japonských písních, například v lidové písni pro děti ほたるこい (*Hotaru koi*, Pojd' sem, světluško!), anebo v populární písni 蛍の光り (*Hotaru no hikari*, Záře světlušek), která se zpívá například při promocích, anebo na Nový rok.

Světlušky se objevují i v japonských pohádkách. V pohádkové knize *The Fire-fly's lovers, and other fairy tales of old Japan* je zařazena pohádka *The Fire-fly's lovers* (Nápadníci princezny Světlušky), ve které je hlavní postavou princezna Hotaru, dcera krále světlušek z Jižního království. Protože je princezna velmi krásná, má spoustu nápadníků, ale žádný se jí nelíbí. Vymyslí si tedy nesplnitelný úkol: který z nápadníků přinese princezně oheň, ten ji

dostane za ženu. A tak se všichni nápadníci z hmyzí říše rozletí do světa pro oheň. Žádnému se to ale nepovede. Až jednou si zářící princ světlušek ze Severního království získá princeznu pro sebe. Ostatní brouci o tom však nevědí, a stále se snaží získat oheň pro princeznu. Proto každou noc létají za světlem; krouží okolo lamp, svíček, vonných tyčinek. Mnoho dam tak chytá světlušky v naději, že i ony budou mít nápadníky, kteří by za ně dali život. [Griffis, 1908, s. 1–12]

Z výše uvedeného vyplývá, že světlušky mají v Japonské kulturní tradici své místo, vyskytují se v básních, písních i pohádkách. V básních haiku jsou symbolem léta, v písni 蛍の光り symbolizují pomíjivost okamžiku. Chápání světlušek se tedy v kulturní tradici japonské a české liší.

4. Jazykové prvky

4.1 Zdrobněliny

Karafiát pokládal zdrobněliny za typicky český jazykový prostředek. Ve svém časopise Reformované listy se vyjádřil: „*Ukázaloť se nám, že jsou oni (pozn. Broučci) šťastná náhoda, která se v ledakterém jazyku nepovede. Mnohé české zdrobňovací slůvko nám přímo voní, v překladu se však musí vypustit. Ba už ten šťastný název Broučci se nedá přeložit. Každý český otec vidí hned při tom slově své předražené dítě v tom půvabném jeho věku, kde ono čtvermo lezlo po zemi, a tolik toho nabroukalo. Chtěje nechtěje, vám se tu probudí celá vaše česká nátura; vy cítíte, že jsme všickni jedna rodina; a jste rádi, že jste také Češi. Snad by se něco z toho dalo rusky nebo polsky napodobit, ale anglicky jest glow-worm jenom glow-worm 'světluška', a nic víc.*“ [Karafiát, 1903 In: Balcar, 1941, s. 91]

Podobně i v japonském jazyce slovo hotaru označuje světlušku. Název knihy ほたるっこ (Hotarukko), zároveň i jméno Broučka, je vytvořen pomocí přípony こ (ko), která označuje dítě, popřípadě mládě. Rozborem názvu se budu dále zabývat v podkapitole 4.2.1 Pro oslovení *tatínek* a *maminka* jsou použity ekvivalenty パパ a ママ typické pro dětskou řeč.

Většina zdrobnělin vyjadřuje jak modifikaci kvantitativní (charakter předmětu, např.: stoleček), tak kvalitativní (emocionální, citové hodnocení). Svět broučků je sám o sobě drobný, zdrobnělé výrazy jsou přirozené, blízké dětskému vyjadřování. Do japonštiny jsou převedeny v nezdrobnělém tvaru slova. „... a *kmotříčka* už držela *křišťálový koflíček*, aby do něho *kmotříček* natočil.“ [14] 「もうおばさんは、その手に（おじさんがすぐにそそげるように）クリスタルの**グラス**を持っていました。」 [37] Dále také: „Na něm stál *kotýlek* s *kohoutkem* a pod ním hořel *modrý plamínek*. Už to strašně syčelo.“ [39] 「テーブルの上には、じゃくちのついた**湯沸**しがあり、その下では青白い**炎**が燃え、もうシューシューと音をたてていました。」 [114].

Dalším často vyskytujícím se deminutivem je *chaloupka*. V češtině slovo *chaloupka* evokuje útulnost, do japonštiny je převedená prostým お家 „...a v tom *mechu* na *samé skále krásná*

chaloupka.“ [35] 「...こけのそばの岩のところに、美しいお家がありました。」 [104]. Nedostatek ekvivalence by mohl být vyřešen připojením kvantitativních adjektiv k slovům, v originále zdrobněným, podobně jako v následujícím případě: „Měli čokoládu a k ní takové smažené **věnečky**.“ [33] 「晩ごはんはホット・チョコレートと、花輪もよりのかわいいドーナツでした。」 [99]

Slovo *polívčička* se v knize objevuje několikrát. Je převedeno do japonštiny pomocí transkripce z anglického slova *soup*, které je však již v japonštině zakořeněno a hojně užíváno: „Maminka zatopila a vařila **polívčičku**. Vařila a uvařila, Brouček přistavil ke stolu židle, přisedli a tatínek se modlil.“ [24] 「ママはスープを作っていました。スープができあがると、ほたるっこはテーブルにイスを並べ、みんなはすわりました。」 [67] V případě tohoto slova by jakýkoliv pokus o zdrobnění nebyl přirozený, stejně jako u slova *šáleček*, které je převedeno s využitím transkribovaného anglického slova *cup* v japonštině: „Ta paní nalévala do **šálečků**, služka měla pro ty hochy pomazánku už namazanou, ...“ [39] 「婦人はカップに紅茶をそそぎ、おてっだいさんはオープンサンドを持ってきました。」 [114] Navíc zde Brouček popisuje věci z lidského světa. V japonštině by mohlo působit poněkud rušivě, kdyby se Brouček při své velikosti vyjadřoval o lidském nádobí, například formou: 小さなカップ.

Dále bylo při převodu použito substituce: „...lehl si pěkně na **zádečka**, zdvihl všechny nožičky do povětrí a počal se houpat: houpy, houp, houpy, houp.“ [5] 「...あおむけに横たわると、両足を空中に伸ばした、ゆーらゆら、ゆーらゆらと、体をゆすりました」 [7], elipsy, tj. vynechání slova: „Ale místo co měl **šťaklíčky** pěkně do hraničky rovnat, Brouček je tam jen tak házel, a to Beruška nechtěla.“ [10] 「ところが、きれいにまっすぐに置かず、ただほうり投げていただけでした。」 [24], a také adaptace: „Ale všechno spalo. **Nikde ani človíčka**, nikde ani světýlka.“ [31] 「人っこ一人、小さなあかりひとつ、どこにも見えません。」 [91]

Zdrobnělá přídavná jména jsou v japonštině zpravidla umocněna příslovci: „Tu jeden vystoupil na takové lešeníčko, takový **mlad'ouneký pán** s jasnými hedvábnými vlasy. Tatínek nechtěl ani očím věřit.“ [86] 「...絹のような明るい色の髪の毛の、とても若い男性でした。パパは目を疑いました。」 [248] a dále: „Tatínku, tatínku, my máme berušku, takovou

hezounkou. Vidíte, ona vám jde naproti.“ [79] 「パパ、ぼくんちに、とてもきれいな女の子がうまれたよ！ほら、見て、パパをお迎えにくるよ。」 [227]. Podobně se vyskytují i u zdobněných příslovci: „*Ach, co mi si počneme!*“ *bědovala maminka, ale šla a drobátko zatopila, ale jen pradrobátko, že to nebylo ani pozorovat.*“ [50] 「ママはこう言いながら、それでもまた、ほんのちよっぴりたきに行きました。ほんとうにほんのちよっぴりだったので、暖かく感じないほどでした。」 [146] V dalším případě byla zdobnělina převedena pomocí přídavného jména 小さい, nejspíše kvůli zdůraznění vážné situace: „*I mám všeho všudy dvanáct polínek.*“ [50] 「あちこちから小さい枝を集めてきて、やっとな二本よ」 [147]

Brouček s Beruškou měli spoustu malých broučků, kteří chodili tatínkovi naproti, když se vracíval domů: „*Tatínku, tatínku, máme malininkého Broučínínka. Vidíte, on vám jde naproti.*“ *A Broučínínek mu šel naproti...*“ [77] *Malininký Broučínínek* byl převeden jako 小さいほたるっこ, tedy jako malý brouček (brouk-dítě), první jméno bylo generalizováno, nejspíše z důvodu lepšího porozumění: 「パパ、パパ、小さいほたるっこがまたうまれたよ！見て、お迎えにくるよ！」 Dále byl již Broučínínek jmenován, ale bylo přidáno vysvětlení: 「二匹目のほたるっこ、ブrouチニーネクは、パパを迎えにきていました。」 [226] Na dalším místě autorka překladu uvádí do závorky i jména nově narozených Broučků, pravděpodobně pro větší přehlednost: „*A dlouho to netrvalo a měli zas malounkého broučka, a zas to dlouho netrvalo a měli malounkou berušku, a tatínek měl radost a mamince srdce plesalo.*“ [79] 「しばらくすると、また男の子（ブrouチェク）がうまれました。それからまた、女の子（小さいベルンか）も。パパもママも、喜びでいっぱいでした。」 [229]

Z výše uvedeného vyplývá, že deminutiva jsou zpravidla přeložena ekvivalentními výrazy v základním, tj. v nezdobněném tvaru. Jak již bylo naznačeno, k přiblížení se v tomto smyslu originálu by mohlo být dosaženo připojením kvantitativních adjektiv v překladu, ne všude je to však možné. V češtině jsou zdobnělá slova přirozená, v japonštině by v případě jejich nadužití mohl text vyznít poněkud „infantilně“. Zdobnělá přídavná jména a příslovce jsou v překladu často umocňována výrazy ほんの, とても, すごく. Kompenzují tak české zdobněliny vytvořené pomocí předpon a přípon, a přibližují text knihy dětskému chápání.

Překladatelka se snaží kompenzovat zdrobněliny použitím výrazů typických pro dětskou řeč. Nicméně, s ohledem zaměření knihy na dětské čtenáře, se v překladu vyskytují poměrně málo.

4.2 Lidová mluva, dialektismy

Jimramov, rodiště Jana Karafiáta, spadá do oblasti česko-moravského nářečí, které kombinuje prvky českých nářečí, vyskytují se v něm však i prvky nářečí moravských. Na gramatické úrovni se v Broučcích dialekt neprojevuje, na lexikální úrovni se můžeme setkat se slovy, pro dané nářečí typickými. Například výrazy *kmotříček* a *kmotříčka* jsou projevem vlivu českých dialektů, projevem moravských je například tvar slova *slunce* – *slunko*. Výrazně odlišená je pak řeč konkrétních postav, zejména v japonském překladu. Hojně se vyskytují lidová rčení a pojmenování.

Nepřítomnost dialektismů v Broučcích může být dána i různými jazykovými úpravami. První kritická jazyková úprava textu byla provedena u 46. vydání knihy v roce 1940. Základem pro všechna další vydání však bylo stanoveno 50. vydání z roku 1941. [Brožová, 2011, s. 78]

Lidová rčení byla do japonštiny přeložena volně. Například dnes již nepoužívané rčení: „*Dřív než kočička vejce snese, všecko se ti zahojí.*“ [6] 「猫が卵をうむよりもかんとんに、すぐよくなるわ。」 [10] Na tomto místě by, dle mého názoru, bylo vhodnější využití adaptace, nahrazení japonským rčením, s podobnou konotací. Podobně i následující, v moderní češtině neobvyklé přirovnání: „*Byl večer a měsíček byl jako rybí oko.*“ [22] 「夜でした。お月さまは、お魚の目のようにまんまるでした。」 [64], zůstalo při převodu zachováno. Ustálené spojení „*I pro pána krále! Copak je?*“ [45], bylo do japonštiny převedeno ekvivalentním citoslovcem まあ, typickým pro ženskou řeč 「まあ、いったいなに？」 [129].

Jak jsem již zmínila, důležitou úlohu hraje Janinka, která často usměrňuje situaci. Když *kmotříček* s *kmotříčkou* odmítli dát Broučkovi Berušku za ženu, Janinka se do toho „vložíla“. Z její promluvy lze cítit vnitřní rozhořčení, slovo *holka* má v tomto případě pejorativní charakter: „*A copak vy chcete s tou vaší holkou vyvádět? Jen si dejte pozor, aby vám nezůstala sedět!*“ [69] Japonský překlad upřesňuje situaci, pejorativní výraz *holka*, bylo substituováno v neutrální 彼女: 「おじさんは、ベルシュカをどうしたいの？彼女がオールド・ミスにならないように、お気をつけなさい。」 [199] Lidové „*zůstat sedět*“ bylo

převedeno hovorovým výrazem オールド・ミスになる, což v japonštině znamená doslova stát se „neprovdanou ženou, která překročila věk na vdávání“ [日本語俗語辞書, 2013]

Když Broučka přinesli polámaného domů: „*tu jim maminka lomila rukama naproti...*“ [45]. V japonské verzi pouze: 「出迎えたママは、泣きながら言いました。 [131] Kdežto Janince: „...*se sypaly z očí slzy jako hráchy, ale nelomila rukama*“ [45] 「ヤニンカの間からえんどうまめのような大つぶの涙があふれ出ましたが、態度は毅然としたままでした。」 [132] Zde byl uplatněn jak antonymický překlad, tak adaptace situace. Zároveň výpustky, charakteristické pro Broučky (*slzy jako hráchy*), jsou v japonštině doplněny o nutná upřesňující slova: えんどうまめのような大つぶの涙 (*slzy velikosti zrna hrachu*), včetně odpovídajících numerativů.

Jedním z hlavních nástrojů členění textu v knize je opakování stejných výrazů. Den broučků končí modlitbičkou a dětským pozdravem *pac a pusu*, přičemž japonský překlad se různí: „...*dal pac a pusu...*“ [12] 「ほたるっこはママの手をにぎり、ほっぺにキスしました。」 [32], „*Pac a pusu, a spali a spali a spali.*“ [64] 「ほたるっこはママに、ていねいにキスをし、みんな、眠りに眠りました。」 [187] „*Pac a pusu, a už leželi a už spali a spali a spali.*“ [91] 「子どもたちはパパとママの手をにぎり、ほっぺにキスを受けました。横になると、すぐに眠りにつきました。そして、ぐっすりと眠りました。」 [263] V prvním případě vzal Brouček maminku za ruku a **dal ji pusu** na líčko, v druhém maminku **pěkně políbil**, a ve třetím broučci chytli maminku a tatínka za ruku a **dostali pusu** na líčko. Dětská řeč je naznačena pomocí slova ほっぺ (líčko, tvář). Pro převod tohoto pozdravu by dle mého názoru stačilo využít japonského おやすみなさい (dobrou noc), neboť plní stejnou funkci.

Dále byly lidové výrazy převedeny doslovně: „*Kmotříček se strachem třásl a vlasy mu vstávaly.*“ [15] 「おじさんは恐怖のあまりふるえ、毛が逆立つほどでした。」 [40], adaptovány: „..., *ale nešlo jí to jaksi nijak od ruky.*“ [27] 「～なかなかほかどりません。」 [78]. Vyskytují se i případy modulace: „...*ale mohl na ní oči nechat.*“ [56] 「彼女から目をはなさずに...」 [161] Milá jazyková hříčka, kdy: „...*si letěl Brouček na to posvítit*“ [56] 「ほたるっこは、そこに飛んで行き、照らしました。」 [159], se

v překladu úplně ztrácí. Slovní spojení „*posvítit si na něco*“ označuje záměr prozkoumat nějaký jev. Překlad však plně neodpovídá významu sdělení.

Zajímavé jsou překladatelské postupy při převádění pejorativních oslovení. Převedena byla různými způsoby, hanlivý charakter celkové promluvy však zůstal zachován. Například v následujícím rozhovoru, když Beruška odhadla, že Brouček po pádu z postele křičel. „*A jakpak to víš? Copaks to slyšela? – I neslyšela, ale to já už vím, že jsi takový křikloun. – Že jsem křikloun? Ó – ty Berouši!*“ [7] 「どうして、知ってるの?ベルシュカ、きみ、聞いてたの? – いいえ。けど、わたしにはわかるの。だって、ほたるっこは、すぐに大声を出すんだもの。 – ぼくが、すぐに大声を出すって?なんだよ、ベルシュカったら……!」 [13] Výraz *křikloun* je převedeno ekvivalentním výrazem *すぐに大声を出すんだもの*, doslova „*ten, co hned hlasitě křičí*“, i když Brouček po pádu z postele spíše plakal, nicméně i originál přisuzuje Broučkovi křik. Mezitím začíná být Brouček rozhořčen a oboří se na Berušku *なんだよ、* (ekvivalent citoslovce originálu) *ベルシュカったら……!* Oslovení *Berouši* je v japonštině těžko napodobitelné, bylo ale kompenzováno partikulí *ったら*, vyjadřující rozhořčení, umocněné vykřičníkem na konci věty.

Dále byla hanlivá oslovení přeložena následovně: „*Vidiš, ty škaredý Broučku! Dobře tak, když nechceš poslouchat!*“ [8] 「ほら、ごらん。いたずらっこ!言うことを聞かないから、こんなめにあうですよ。」 [18] Výraz „*škaredý Broučku*“ byl nahrazen slovem *いたずらっこ* (uličník). Verunek, který si brání „svou“ Verunku, zahání Broučka slovy: „*Ty kluku, ty darebo, ty tuláku – ty jsi špatný chlap, víš? Ty kluku! Však jsem tě tady už kolikrát viděl! Ty kluku, co ty tu máš?*“ [58] 「おい、ろくでなしのちび!宿なし!おまえをここでもう何度もみたぞ!おまえ、いったいここでなにをしてるんだ?」 [170] Doslova jej nazývá *budižkničemu*, *宿なし* – broučkem bez domova (tj. tulákem). A dále nadávky stupňuje: „*Ty kluku, ty kluku, proč si nejdeš po svých! Co ty tu máš, ty kluku!*“ [60] 「おいチビめ、いいかげんにしろ!ここでなにをしている!」 [170], doslova: „*Ty skrčku, už toho bylo dost, jdi si po svém!*“.

V oblasti pejorativních výrazů je překlad zvládnut dobře, Verunek v japonské verzi má pestřejší výrazy, a možnosti vyjádření, jak na lexikální úrovni (*ろくでなしのちび*), tak na

úrovni stylistické (おまえをここでもう何度もみたぞ!). Lidová rčení a výrazy obsahující přirovnání, by dle mého názoru bylo vhodné adaptovat, přeložit ekvivalentním výrazem domácím, což by mohlo přispět k zachování některých humorných momentů.

4.3 Onomatopoeie

Citoslovce zvukomalebná (onomatopoická) se v češtině projevů především napodobováním fonetických zvuků. Jsou definována jako „zvuky vydávané živými i neživými původci“. [Československá akademie věd, 1986, s. 247]

Podle původce se dělí do dvou skupin:

- a) citoslovce napodobující zvuky vydávané živými původci, které se dále dělí na zvuky:
 - vydávané hlasovým ústrojím – lidským (hepčí, hihih), zvířecím (bz, bzz, bzzz; haf, haf);
 - vydávané dechovým ústrojím (uf, pft);
 - vydávané při jídle (chramst, chrup);
 - vydávané při rychlém uchopení (drap, hňap);
 - zvuky vydávané při rychlém pohybu (fr; ťap, ťap);
- b) citoslovce napodobující zvuky vydávané neživými původci:
 - zvuky vydávané při pohybu (prásk, vrz);
 - zvuky vydávané vodou (cák, žbluňk);
 - zvuky vydávané při nárazu (bác, plesk),
 - zvuky vydávané při destrukci hmoty (řink, třesk);
 - zvuky přírodních úkazů (fiú, fiú; húú);
 - zvuky vydávané při činnosti strojů (klap, prásk);
 - zvuky vydávané hudebními nástroji (tú-tú-tú; tadá) [Tamtéž]

V japonštině jsou onomatopoická slova rozšířenější a využívanější než v češtině. Rozdělují se do tří skupin na: 擬音語 (*giongo*), tj. slova, označující skutečné zvuky (např. ザアザア, silný déšť), 擬声語 (*giseigo*) – slova napodobující hlasy zvířat, či lidí (např. ワンワン, štěkot psa) a 擬態語 (*gitaigo*) – slova, která jsou fonetickým vyjádřením jevu, nevydávajícího žádný zvuk, mohou popisovat jevy vizuální či stav věcí. Tato vlastnost je přiřazuje mezi mimetická slova. Dále tedy dochází k rozdělení onomatopoií na slova zvukomalebná (*giseigo* a *giongo*) a

mimetická slova (*gitaigo*). Mimetická slova jsou pro japonštinu charakteristická, v jiných jazycích nejsou moc běžná, proto představují v překladu problém. [Inose, 2008, s. 98]

Jelikož je v dětské řeči používání onomatopoií typické, jsou i při překladu hojně využívána. Objevují se na místech, kde v originále chybí: „*Na západ se nebe rdělo a Broučkovi se srdce v těle smálo.*“ [27] 「西の空は真っ赤に染まり、ほたるっこは、心も体もワクワクしました。」 [78] *Gitaigo* ワクワク označuje vnitřní radost, „těšení se“ z něčeho, je tudíž plně ekvivalentní situaci ve výchozím textu. Dále také: „*Vzali se do kruhu za ruce, ta velká paní také, chodili a zpívali...*“ [44] 「みんなは手をつないで輪になり、__あの婦人も手をつないで__ぐるぐると、まわりながら歌いました。」 [124] Japonské ぐるぐる znamená doslova „chodil dokola“, a tím pádem zpřesňuje situaci. Tatínek přilétá domů „...*a takový roztomilý malounek brouček batolil se mu naproti.*“ [77] 「かわいらしい、ちっちゃなほたるの赤ちゃんがよちよちとはってきて、ほたるっこを出迎えました。」 [224] よちよちと je *gitaigo* označující vratkou chůzi. Když se pak broučci vracejí domů, nechtějí mamince vyprávět, co zažili, protože: „*I dobře jsme se měli. Ale maminko, to máme hlad!*“ [88] 「すばらしかったよ！でもママ、とにかくみんな、おなかがペコペコだよ！」 [258] Výraz ペコペコ se překládá jako vyhladovělý, hladovějící, je tudíž plně ekvivalentní. V posledním příkladu je použito *gitaigo* ふらふら, popisující potácení se: „Copak ti je, Broučku? Vždyť se **motáš.**“ [60] 「ほたるっこ、おまえ、そんなにふらふらしていったいどうしたんだい？」. [171]

V knize najdeme i onomatopoeie, která mají stejnou podobu v obou jazycích. „*A tam nedaleko byl kopec, oni na něm pověsili zvonec a zvonili a zvonili, a už je té pohádce konec. Bim bam, bim bam, bim bam* - -“ [22] 「そして、このとき近くで鐘がなり、お話もこれでおしまいです。ブーン・バーン、ブーン・バーン、ブーン・バーン.....。」 [62] A také: „*A tak si povídal a na nic nedbal a ničeho si nevšímal, sletěl z hrušky a frr – vzhůru okolo lesa, přes vrch, vedle potoka, to je ta mez, tu na ní ta růžka.*“ [61] 「ぶつぶつひとりごとを言うと、なんにも気にせず、なしの木から飛びおり、そしてフルルーと、高く上がり、森をこえ、丘をこえて、小川にそって行きました。」 [175] Kromě shodného *frr –*, se v japonském překladu objevuje upřesňující ぶつぶつ (reptal si, stěžoval). Citoslovce rychlého pohybu *frr –* se vyskytuje v knize na několika místech a pokaždé je překlad stejný.

„A když už se dost vykoupal, vyskočil si na větvíčku, rosu ze sebe setřepal, a **frr** – rovnou čarou pod dub ke kmotříčce.“ [8] 「ほたるっこは、じゅうぶんにしずくを浴びると、若枝に跳び上がり、しずくをふりおとして、フルルーと羽ばたくと、一直線にカシの木の下のお婆さんの家まで飛んで行きました。」 [21] A také: „Kmotříček se náramně lekl, ale honem se vzpamatoval, a **frr** na buk, ale žluna **hrr** za ním.“ [14] 「でも、すぐに勇気をふるいたたせて、フルルー、ブナの木に飛んで行きました。するとキシシキも、ブルルー、とブナの木のところに飛んできました。」 [40] Přičemž フルルー je transkripací citoslovce *frr* –, v japonštině se běžně nepoužívá. Zřejmě kvůli znázornění rozdílu hmotnosti mezi lehkým, malým broučkem a velkou, těžkou žlunou je citoslovce pro let broučka *frr* a žluny *hrr*. Citoslovce *hrr* je opět do japonštiny transkribováno ブルルー. Stejným způsobem je transkribován i zvuk rohu ponocného: „Ale tu se ten ponocný vztyčil, přiložil roh k ústům a **hú, hú, hú, hú**, a tak dvanáctkrát **hú**.“ [31] 「するとそのとき、夜まわりさんは立ち上がり、角笛を口に当てて、フー、フー、フー、フー、十二回吹きました。」 [95]

Vůbec nejrozšířenější je případ, kdy zvukomalebná slova v japonském překladu zastupují český výraz odvozený od citoslovce: „...a když už vycházeli, dávali u dveří něco na talíř, až to **cinkalo**.“ [17] 「みんなは教会からでるとき、扉の近くにあるお皿に、なにかを置いて行きました。そのたびに、チリンチリンと音がしました。」 [45] Dále: „Sluníčko tak trošku svítilo a sníh se tak krásně **třpytil** a bylo **pratichoucko**.“ [20] 「お日さまのほのかな光で雪はキラキラ光って、あたりはしーんとしていました。」 [54], kdy třpytící se sníh je převeden s pomocí *gitaiga* キラキラ, *pratichoucko* je naznačeno *giongem* しーん. V pohádce, kterou maminka Broučkovi vyprávěla, si kocourci a kočky: „...**pěkně hráli, anebo pomáhali tatínkovi a mamince příst**.“ [21] 「いつもかわいらしく、遊んだり、ゴロゴロとのどを鳴らしてパパとママといっしょにじゃれあっていました。」 [60] *Giseigo* ゴロゴロ popisuje kočičí vrnění. „A když tak letěli a když byli na konci ulice, tu se ozývalo jakési **šplechtání a bubláni**.“ [31] 「町の通りを過ぎたとき、ブルブルという音がしました。」 [91] Zde je *šplechtání* a *bublání* spojeno do jednoho výrazu ブルブル. „Ale když to tak **hučelo!**“ – „I to chrousti tak **bzučí**.“ [28] 「だけど、あんなにブンブンうなるんだもの！」 「こがね虫はブンブンいうものなんだ」 [80] Hučení a bzučení je nahrazeno pouze *giseigem* ブンブン označujícím bzukot. „Bylo mu zima, skoro se až **drkotal**.“

Nemohl to vydržet...“ [49] 「寒くてガタガタふるえてしまい、じっとしていられなかったのです。」 [141] Giongo ガタガタ popisuje řinčivý nebo drnčivý zvuk.

V následujících případech jsou odvozeniny od citoslovcí v japonském překladu převedeny pomocí mimetických slov. „...cídila právě okna, že se ažaž **třpytila**.“ [7] 「今は、窓をぴかぴかにみがいているところでした。」 [14] V japonštině často používané *gitaigo* ぴかぴか zastupuje třpytivou kvalitu předmětu. „...a Brouček už se **houpal** tatínkovi na koleně.“ [11] 「するとほたるっこは、もうパパのひざの上で、ピョンピョン飛びはねていました。」 [30] *Gitaigo* ピョンピョン označuje spíše skákání, ale významový posun je v tomto případě malý. „Ale maminko, když mně vlezl ten kouř do očí a tak mě **štípál!**“ [8] 「ねえママ、煙が目に入ってヒリヒリするよお！」 [18] Výraz ヒリヒリ doslova pojmenovává štípání, píchání.

V textu můžeme najít i případy, kdy je české onomatopoeie nahrazeno japonským, běžně užívaným: „...lehl si pěkně na zádečka, zdvihl všechny nožičky do povětří a počal se **houpat**: **houpy, houp, houpy, houp**.“ [5] 「...あおむけに横たわると、両足を空中に伸ばした、ゆーらゆーら、ゆーらゆーらと、体をゆすりました。」 [7] Dětské zvukomalebné slovo *bác* je také nahrazeno japonským ekvivalentem: „....., a **bác** – maminka spadla ze stolice na zem a bylo po ní.“ [72] 「...どすん！と音がしました。」 [210] Dále například: „Brouček se rozběhl a **hup** do trávy, jak byl dlouhý a široký, a házel sebou, až se tráva prohýbala. Pak vylezl, rozběhl se a zas **hup** do rosy, až to kolem stříkalo.“ [8] 「すると、草はびょーんとそりまがり、ほたるっこが草の上をはったり、走りまわったりすると、しずくは、まるでシャワーのように、空中にはねあがりました。」 [21]

Jak již bylo naznačeno, onomatopoeie jsou v japonštině velmi rozšířené a v dětském jazyce přirozené. Japonský překlad obsahuje víc onomatopoických výrazů i z toho důvodu, že některá slovesa výchozího textu mají v japonštině ekvivalent pouze ve spojení onomatopoeie se slovesem. Překlad je možné považovat za přínosný i pro samotný japonský jazyk, neboť transkripce českých onomatopoických slov došlo k obohacení japonského lexika.

5. Kulturní prvky

5.1 Název knihy a jména postav

5.1.1 Název knihy

Název knihy *Broučci* je popisný. Udává téma tím, že jmenuje hlavní postavy. Zároveň není jasné, zda jde jen o broučky svatojánské, nebo autor knihy věnuje název celé hmyzí říši. Dvojí možné pojetí tak dává překladatelům prostor ke konkretizaci. Japonský název se od originálního liší. Překladatelka sice v doslovu uvádí původní titul ほたるたち (*Hotarutači*, Světlušky), převedla však název jako ほたるっこ (*Hotarukko*, Brouček). Přitom většina překladů *Broučků* do různých jazyků nese doslovně přeložený název, např.: *Broučci*: powjedancko za male a wulke dzěci (1909), *Fireflies* (1942), *Świetliki* (1964), *Leuchtkäferchen: für kleine und große Kinder* (1930). V novějším německém překladu byl původní titul také nahrazen jménem hlavní postavy, *Broučka* (*Die Käferchen*, 1994). [Brožová, 2011, s. 74]

Samotné jméno *Brouček* ほたるっこ je v japonštině novotvarem, vzniklo spojením slova ほたる (*hotaru*, světluška) a přípony っこ (*ko*; dítě, či mládě). S ohledem na překladové teorie je možno toto slovo chápat jako kalk. Světluška je v lidové mluvě označována jako svatojánská muška, či brouček. Karafiát se v knize o světluškách vyjadřuje jen jako o broučcích. Fakt, že *Brouček* je ve skutečnosti světluška, je čtenář nucen si odvodit z „povinnosti“ broučků svítit lidem, později se v knize objevuje dialog *Broučka* s *Verunkou*: „*Broučku! Však já vím, že jsi ty brouček. Také prý vám říkají svatojánské mušky. Ale vždyť ty nejsi muška, ty jsi brouček, vid', Broučku?*“ [57] 「ほたるっこ！あなた、あのときのほたるっこね。わたしたちは、あなたたちのことを“光るハエ”って呼んでいるけれど、でもあなたはハエじゃないわよね。ほたるっこよね」 [164] Svatojánská muška je převedená jako 光るハエ (svítící muška). Nicméně japonský čtenář je již z názvu knihy obeznámen s tím, že sleduje život světlušek.

5.1.2 Charakteristika postav

V japonském překladu je na začátku knihy uveden seznam jednotlivých postav v příběhu, kde překladatelka popisuje, že „*prací světlušek je létat po noční obloze a svítit lidem*“ [1], a dále vysvětluje, že „*to, co znamená noc pro lidi, je pro broučky den*“ [tamtéž]. Přitom v originále není nikde informace o obráceném denním pořádku takto explicitně uvedena a povinnost broučků svítit lidem z textu jasně vyplývá. Tyto informace považuji za nadbytečné, neboť nenechávají prostor pro dětskou fantazii.

Seznam je dále rozdělen na svatojánské broučky, slunéčka sedmítečná, broučky z roští, Broučkovy děti a charakteristiku lidí, podle vlastností, místa bydliště a rodinných vazeb. U popisu Broučka je uvedeno, že žije společně s maminkou a tatínkem v chaloupce pod jalovcem. Tatínek je klidný brouček, který hezky poslouchá a maminka se o Broučka pořád bojí. Beruška je charakterizována jako kamarádka Broučka od dětství, Janinka zase na Broučka vlídně dohlíží, i když je občas přísná. [tamtéž]

Tato krátká charakteristika připomíná seznámení se s postavami v divadelních hrách, v japonské literatuře pro děti jsem se ale s podobným přehledem nesetkala. Nejspíše slouží pro lepší orientaci mezi broučky, jejíž složitost může být dána jmény, neobvyklými v japonském prostředí. Nepovažuji ho za nutný, všechny uvedené informace jsou více, či méně v textu zřetelné, nicméně přispívá k přehlednosti vztahů mezi broučky.

5.1.3 Jména světlušek

Výraz brouk je v Českém etymologickém slovníku charakterizován jako slovo „*onomatopoického původu odvozené od broukat, bručet*“. [Rejzek, 2012, s. 92] Jeho obměnou je pak expresivní výraz *berunka, beruška* z původního *bedruňka* [Holub, Kopečný, 1952, s. 67]. Výraz *beruška* může být zavádějící, v současnosti se nejčastěji používá jako lidový výraz pro slunéčko sedmítečné. Jméno Beruška je v knize ženskou variantou jména Brouček. V souladu s teorií překladu jmen je jméno Beruška do japonštiny transkribováno (ベルシュカ), neboť v tomto případě je jeho charakter závislý na národní formě. Výraz ほたるっこ pak v překladu plní nejen funkci vlastního jména, ale funguje jako zdobný výraz, označuje malé broučky-děti. Otázkou je, zda vůbec v japonštině existuje ekvivalentní výraz, kterým by

mohlo být slovo Beruška substituováno, neboť výraz ほたるっこ nelze přechýlit. Přepis je sice formálně správný, nicméně pro Japonce špatně vyslovitelný a cizí.

Jiným případem je jméno Janinka, také převedeno pomocí transkripce (ヤニンカ), které díky své formě (otevřené slabiky, nosové n) nepůsobí tak cize, a nemusí pro Japonce představovat problém.

Většina japonských čtenářů však bude mít problém se jmény všech deseti broučků a berušek, potomků Broučka. Hned v úvodním seznamu se píše: 「ほたるっこはパパになり、十匹の子どもたちがうまれました。ブラウチーネク、ブラウチニーネク、ブラウチェック、ブラウチーチェック、ヤノーシエク、ヤニーネク、スバトヤーネクの男の子七匹と、小さなヤニンカ、小さなベルンカ、小さなベルシュカの女の子三匹です。」 [5]. Překlad je sice s ohledem na obecné teorie správný, jména jsou však dlouhá a v textu působí rušivě. Ke jménu berušek 小さなヤニンカ、小さなベルンカ、小さなベルシュカ, v originále jako Janinka, Verunečka a Beruška, je připojeno přídavné jméno 小さい(malý, malá), nejspíše kvůli odlišení od dospělých berušek – nositelek stejného jména. To, že se jména na jiných místech textu již nachází, usnadňuje porozumění. U jmen broučků však doslovný přepis překáží v plynulosti textu. Jména zdobnělá, odvozená od jména Brouček, tj. ブラウチーネク (Broučínek)、ブラウチニーネク (Broučínínek)、ブラウチェック (Brouček), ブラウチーチェック (Broučiček) mohla být vytvořena podobně jako jména berušek, připojením adjektiva 小さい, či zdobňující příponou ちゃん, případně přívlastkem 赤ちゃんの. Jména ヤノーシエク (Janoušek)、ヤニーネク (Janínek), jsou odvozená od jména Janinka, tvoří jeho mužskou variantu, スバトヤーネク (Svatojánek) zkráceným tvarem od svatojánského broučka. V případě transkripce do japonštiny, kdy je Brouček přeložen jako ほたるっこ se vytrácí asociace mezi jeho jménem a odvozeninami jmen dětí, proto se přikláním k úplné substituci jmen, jmény běžnými pro japonské kulturní prostředí.

5.1.4 Jména slunéček sedmitečných a lidí

V knize je slunéčko sedmitečné nazváno Verunkou, mužskou variantou jména je Verunek. Verunka je moravská podoba berušky, berunky, či bedrunky, původ slova je však nejasný.

[Machek, 2010, s. 50] Tato jména jsou do japonštiny převedena opět pomocí transkripce (ベルネク、ベルンカ), nejsou však nijak dlouhá, navíc se díky fonetickým změnám při transkripci přiblížila původní české podobě – berunka.

S lidmi se Brouček setkává pouze, když se letí s tatínkem podívat na mši, poté svítí v zahradě paní s třemi dětmi – Frédou (フレダ), Pavlíčkem (パブリーチェク) a Elinkou (エリンカ). Zde také mohlo dojít k substituci jmen, či případnému zkrácení.

Téměř všechna jména jsou převedena transkripcí, což v překladu působí cize a jejich význam, či významová spojitost s jinými jmény se ztrácí. Dle mého názoru by bylo vhodnější jména substituovat, anebo je upravit tak, aby v textu působila přirozeněji a nenarušovala čtenářský zážitek. Převedení a pozměnění názvu považuji za velmi vhodné, titul díky tomu vyznívá roztomile a kniha je tak bližší dětskému čtenáři.

5.2. Náboženské prvky

Jak již bylo v teoretické části nastíněno, Broučci obsahují velké množství biblických citátů a aluzí. Jan Karafiát psal Broučky pro své žáky v době, kdy byla náboženská praxe běžnou součástí života, a proto byla znalost církevních textů a písní větší než v současné době. Domnívám se, že současné děti sice nemusí pochopit smysl modlitbiček broučků, ale vzhledem k jejich pevnému rytmu a přítomnosti rýmu, je spíše mohou chápat jako říkanky.

V Japonsku jsou křesťané minoritní skupinou, uvádí se méně než jedno procento křesťanů. Ke katolicismu se hlásí zhruba 1 milion lidí. [Zikmund, 2007] Hlavním náboženstvím je buddhismus a šintoismus, 80 procent populace se hlásí k oběma náboženstvím zároveň. Japonci jsou obecně velmi nábožensky tolerantní, většina náboženských organizací bez rozdílu víry navzájem spolupracuje, například při zajišťování charitativních činností. Podobně i katolická církev spolupracuje s protestanty různých církví, mají společné programy a modlitby. [Strašák, 2011]

Původním předpokladem bylo, že překladatelka při převodu textu využila již přeložené církevní texty. Vzhledem ke složitosti dohledání všech citovaných pramenů a zjevně i

s ohledem na dětské čtenáře, ve většině případů zvolila cestu volného překladu. Nicméně nutno dodat, že nejenže smysl zůstal zachován, ale byl citlivě převeden s ohledem na dětského čtenáře. Je pak očividné, že autorka překladu se ve složité biblické tématice v díle dobře orientovala.

V české knize se broučci obracejí na Boha téměř důvěrně, důvěrnost víry je však spjata s úctou: „*Ó náš milý Bože povstali jsme z lože a pěkně tě prosíme, dejž, ať se tě bojíme, bojíme a posloucháme, a přitom se rádi máme*“ [6] a „*Ó můj milý Bože, dej, ať jsem pěkně poslušný!*“ [77], v japonštině se na něj obracejí, v souladu se zdvořilostním systémem jazyka, v uctivé řeči. 「愛する神さま。心からあなたにおいのりします。わたしたちが、あなたをおそれ教えをまもり、たがいにいつくしみあうことができますように。わたしたちをお導きください。アーメン。」 [10] a 「神さま、み心にかないますよう、わたしたちをお導きください」 [226].

Veškeré jednání broučků směřuje k *poslušnosti*. Karafiát ji považoval za přední znak víry, a tak ani v Broučcích „*není víry bez poslušnosti*“. [Balcar, 1941, s. 75] Slovo *poslušnost* tak zástupuje zbožnost, víru. „*Brouček musí poslouchat. Vidiš, jak tatínek poslouchá.*“ [8], 「小さいほたるは、言うことをよく聞くものですよ。ね、パパをごらん。パパがどれほどすなおなほたるか、知ってるでしょ。」 [19] Do japonštiny je slovo poslouchat převedeno jako 言うことを聞く, doslova: „*dělat to, co druhý řekl, abychom dělali*“, a tím, že vyjadřuje nejen přijímání informace, ale obsahuje i kvalitu vykonávání činnosti je ekvivalentní originálu.

Brouček se diví, koho by musel tatínek poslouchat, když je už tatínkem „*Tatínek? Kohopak on poslouchá?*“ [8] 「パパが？パパは、だれの言うことを聞いているの？」 [20] *Poslušnost* je chápána ve smyslu dodržování křesťanských zásad, vykonávání činnosti, ke které je brouček předurčen. Znamená pro Broučky „*nemít jiného cíle než jediný: plnit vůli Boží*“ [Balcar, 1941, s. 76]: „... *Když Pán Bůh chce, abychom jim posvětili, tak jim svítíme.*“ [21]. 「神さまが、人びとを照らすようお望みだから、照らすんだ。」 [58] Božská vůle je převedena výrazem お望み, tedy přání, či očekávání.

Smysl života Broučků, stejně jako lidí, je tedy v tom, že smějí plnit posláním, které jim Pán Bůh dal. [Balcar, 1941, s. 75] Výraz *poslouchat* se v textu objevuje hojně, dle mého názoru je to záměrem autora. V japonském překladu je na několika málo místech nahrazen jinými obraty: „*I Pána Boha poslouchá. Vždyť vidíš, že každé ráno letí z domu a je celý den pryč až do noci, a třebaže ho křidélka bolí, druhý den už hned zas letí, jen aby byl poslušný.*“ [8] 「神さまの言うことを聞いているのよ。知ってるでしょ？パパは毎朝お家から飛んで行って、夜になるまで一日じゅう外にいるの。だから、とっても羽が痛いはずなのに、次の日にはすぐにまた、飛び立つのよ。それはただ、神さまの教えをまもっているからなの。」 [20] Tatínek létá lidem svítit „*jen aby byl poslušný*“, v překladu jako 神さまの教えをまもっている (řídí se božskými pokyny). Dále například: 「だけど、神さまがそうお望みになったら、ぼうやだって、心からしたがわなければならぬのよ」 [56], „*I kdyby to Pán Bůh chtěl, to bys musel pěkně poslechnout.*“ [20] Obrat 心からしたがわなければならぬ, v překladu „*musel by ses upřímně řídit*“ (pozn. přáním, vůlí Boží.)

Asi nejznámější modlitbičkou broučků je: „*Podvečer tvá čeládka co k slepici kuřátka k ochraně tvé hledíme, laskavý Hospodine.*“ [12, 17, 18], kterou odříkávají, než se ukládají k spánku. Jedná se o první sloku žalmu z Lipského zpěvníku, ze kterého Karafiát zpíval již od mládí. [Balcar, 1941, s. 73] Japonský překlad je volný, nicméně význam přirovnání je lépe rozpoznatelný, než v originále: 「めんどりが羽の下に、ひなを集めるように、わたしたちをおまもりください。おやさしい、神さま。」 [32, 46] Zároveň biblické oslovení *Hospodin* zůstává v překladu jako 神さま, čili bůh bez rozdílu, z důvodu neexistujících ekvivalentů pro křesťanského Boha v japonštině.

K časté konkretizaci při překladu dochází v místech, kdy Karafiát popisuje věci či scény jemu blízké a známé, které by však japonskému čtenáři nejspíše nebyly srozumitelné. Když se letí broučci podívat na mši do kostela, Brouček se ujišťuje: „*Tatínku, už slunko zapadá. Vidíte, poletíme, kam jste letěli oknem.*“ [35] 「パパ、もうお日さまが、西にかたむいているよ。ねえ早く、パパが行ったあの窓のところに、飛んで行こうよ」 [102] Na tomto místě se překlad neliší. V dalším příkladu je však explicitnější: „*Tam za městem v krásné zahradě u cesty stál veliký krásný dům, okna náramně veliká a dveře ještě mnohem větší.*“ [36] 「町を通り過ぎると道のそばに美しいお庭があり、そこに美しい教会がありました。」

[106] Krásný dům byl převeden jako 美しい教会 (krásný kostel). Za Karafiátova života bylo běžné chodit do kostela, povědomí o tom, jak vypadá, mělo každé malé dítě. V Japonsku je těchto křesťanských staveb méně než u nás, a tak by podle popisu nemuselo být japonským čtenářům hned jasné, že se jedná o kostel, proto je také uveden explicitně.

Stejně jako scéna, ve které: „*Když kdo přišel, vkročil do lavice, zůstal chvíli stát – někteří se přitom dívali do klobouku – a pak si pěkně sedli.*“ [36] 「部屋にはたくさんの長いすが置かれ、人びとは入ってくると、長いすと長いすのあいだに入り、立ち止まって—なんんか、ちょっと黙とうしてから、おぎょうぎよくすわるのでした。」 [106] Málo jasné: „*někteří se přitom dívali do klobouku*“ je konkretizováno なんんか、ちょっと黙とうして (provedli tichou modlitbu). Dále je kněz, ve výchozím textu zastoupen ukazovací zájmenem, konkretizován slovem 神父さま (kněz): „...*jak ten na lešeníčku kázal: ‚Aj, poslouchati lépe jest nežli obětovati‘...*“ [83] 「その演壇の上で神父さまがしたお説教、「神さまの言うことを聞くことは、いけにえを捧げるよりもよいことです。」 [241] Ke konkretizaci dochází i při překladu prosby o požehnání, kde se vychází spíše z charakteru japonského jazyka. „*Požehnej nám, Pane Bože, prosíme tě pokorně.*“ [6] 「神さま、わたしたちの日ごとのたべものを、きょうも、おあたえください。お願いします。」 [10]

Broučci se zdraví nejčastěji pozdravem „*Zdař Bůh!*“ a loučí „*S Pánem Bohem!*“ „*Sprovázej Pán Bůh!*“ do japonštiny převedené ve většině případů jako さようなら!, opět z nedostatku synonym. „*Ne, já nezapomenu! S Pánem Bohem!*“ [11] 「うん、ちゃんと言うよ! さようなら!」 [28] „*S Pánem Bohem, kmotříčko, až zas v létě!*“ [18] 「さようなら! おばさん、また夏にあいましょう!」 [48] „*Ony ještě za nimi: ‚S Pánem Bohem! ‚Sprovázej Pán Bůh! ‚Šťastné navrácení!‘*“ [27] 「ママたちはまだ、ほたるっこたちを見送っています。〔さようなら!〕〔さようなら!〕〔行ってらっしゃい!〕」 [77] Je však použito i tradičního japonského pozdravu 行ってらっしゃい! (Jen se nám vrať), což odpovídá českému „*Šťastné navrácení!*“

Pozdravy při setkání jsou nahrazeny ekvivalentními výrazy: „*A když se potkali, volal tatínek a kmotříček: ‚Zdař Bůh!‘ a Brouček také řekl: ‚Zdař Bůh! Zdař Bůh!‘ a oni oba: ‚Zdař Bůh!*

Zdař Bůh! ‘*Ten malý také. A když přiletěli dál, tam se Broučci kmitali, jeden sem, druhý tam, staří a mladí, velicí a malí, a pořád: „Zdař Bůh! Zdař Bůh!“ a zas: „Zdař Bůh! Zdař Bůh!“*’ [30] 「その二匹とすれちがったとき、パパとおじさんはさげびました。〔がんばって飛ぶんだよ！〕ほたるっこもさげびました。〔元気でね！元気でね！〕すると彼らは、〔元気でね！神さまのお恵みがありますように！〕と、さげびました。あの小さな子も、さげびました。さらに飛んで行くと、そこにはもっと大ぜいのほたるたちが、あちこちでキラキラ、輝きながら飛びかっっていました。一匹はこちら、二匹はあちら、お年寄りも若い者も、大きいのも小さいのも。そしてみんな、〔気をつけて！気をつけて！〕〔元気でね！元気でね！〕と、あいさつしあっていました。」 [88] Stejný pozdrav ve výchozím textu byl nahrazen pestřejším výběrem pozdravů. České „*Zdař Bůh! Zdař Bůh!*“ je tedy v japonštině přeložen jako: 「がんばって飛ぶんだよ！」 (Jen hezky lítejte!), 「元気でね！元気でね！」 („Buďte zdraví!“ či „Dávejte na sebe pozor!“), 「気をつけて！気をつけて！」 („Dávejte na sebe pozor!“ „Ať se vám nic nestane“). Jediným pozdravem, kde je zachováno slovo Bůh je v následujícím 「元気でね！神さまのお恵みがありますように！」 (volně – „Bůh vás sprovázej“).

5.3 Folklor, jídlo a příroda

5.3.1 Folklor

Do knihy se promítá vesnický folklor, jehož jednotlivé prvky se projevují například při námluvách a svatbě, přípravách na zimu. Jednoho dne si Janinka zavolala Broučka, že nadešel čas, aby si našel berušku a založil rodinu. „*Beruška nemůže jít a nemůže si někoho namlouvat. Ona musí čekat, až si nějaký poslušný brouček pro ni přijde.*“ [63] 「女の子は、じぶんからプロポーズするなんてできないの。ベルシュカもそうよ。彼女は、心のやさしいほたるがあらわれるのをまっているの。」 [185] Lidový výraz *namlouvat* je substituován výrazem *propose* přejatým z anglického jazyka. Brouček se rozhodne, že: „...*poletí na námluvy*“ [66] 「結婚を申し込むために飛び立つ」 [193] Nejdříve je nutné dostat svolení od rodičů: „*Já bych vás tedy prosil, jestli byste mně nechtěli dát vaši Berušku.*“ [66] 「それで、ぼく、きょうはお願いにきました。ぼくにベルシュカをいただけないでしょうか？」 [194] Překlad se drží přesně výchozího textu, jak v originále,

tak v překladu se Brouček vyjadřuje uctivě. Svatební obřad se odehrává bez ceremonií, Janinka jako oddávající osoba se ptá, nejprve Broučka: „*A ty, Broučku, vyznej, chceš-li mít Berušku vždycky rád a vzdávat jí patřičnou čest.*“ [70] 「ほたるっこ、きみは、ベルシュカをつねに愛し、思いやり、尊敬すると誓いますか」 [206], a poté i Berušky: „*A ty, Beruško, vyznej, chceš-li mít Broučka vždycky ráda a dobře poslouchat.*“ [71] 「それでは、ベルシュカ。ほたるっこをつねに愛し、思いやり、彼にしたがうと誓いますか」 [206] Výraz „*vždycky rád/a*“ v původním textu bylo rozšířeno o výraz *思いやり*, Brouček slíbil Berušce „*vzdávat patřičnou čest*“, bylo převedeno ekvivalentním *尊敬する*, a Beruška zase, že bude „*dobře poslouchat*“, doslovně přeloženo jako *彼にしたがう*.

Přípravy na zimu začínají pokaždé stejně: „*Nejdřív aby měla maminka na zimu všechno pohotově. A tak jí přinesli z komory všecko do kuchyňky, hrách a kroupy a jáhly a krupici a mouku, také trochu čočky a pak ještě jiskřičku másla.*“ [18] 「まっさきに、ママは冬のあいの食べものをすべてそろえておかなければなりません。そのため物置から、えんどうまめ、穀物、雑穀、ひき割り小麦、小麦粉、れんずまめもちよっぴり、そしてほんのわずかなバターまでも、とにかくありったけの食料を、みんなで台所に運びました。」 [48] Japonský překlad je konkretizující, všechny potraviny však mají přímý ekvivalent. „*Pak zavřeli dveře na petlici, zastrčili špejlek a celé dveře zarovnali dřívím, aby jim v síni nepřekázelo.*“ [18] 「それから、扉を閉め、かんぬきをさしこみ、廊下でじゃまになっていたたきぎを扉の内がわに積み上げました。」 [50] slovo *špejlek*, jako projev nářečí bylo z překladu vypuštěno, dveře zůstaly pouze zavřeny na západku (*かんぬきをさしこみ*). Síň byla nahrazena výrazem *廊下* (*chodba, předsíň*).

Broučci se při setkání a loučení na pozdrav líbají: „*Dávali si po hubičce a Brouček líbal ruku.*“ [13] 「みんなはたがいにキスしあい、ほたるっこも、ひとりひとりの手にキスをしました。」 [33] Líbání ruky bylo chápáno jako projev úcty, proto je v překladu vhodně zařazen výraz *ていねいに* (*uctivě*): „*.....Nu dobře, Broučku, ale nejdříve pěkně ruku políbit, tadyhle kmotříčkovi napřed!*“ *A Brouček políbil pěkně ruku.*“ [11] 「そりゃあ、よかった。だけどね、ほたるっこ。まず、きちんとあいさつをしなさい。おじさんからね」ほたるっこは、おじさんの手に、ていねいにキスをしました。」 [28] V první části je výraz *nejdříve pěkně ruku políbit* nahrazen vysvětlujícím *きちんとあいさつをしなさい*

(nejprve pořádně pozdrav) „*A počalo loučení. Pěkně se líbali a Pánu Bohu poroučeli.*“ [17] 「みんなは、お別れのあいさつと、そして「神のみ心のままの」と言いあって、たがいに心からのキスをかわしました。」 [47] Zachování pozdravu, kdy si broučci navzájem dávají „*po hubičce*“ a líbají ruku, považují za zcela správný. V japonském prostředí, ve kterém fyzický kontakt při pozdravu není běžný, může text plnit svou poznávací funkci, zprostředkující cizí kulturu.

Jeden večer Brouček svítil v zahradě, kde probíhala slavnost. Všude bylo plno dětí a ty si spolu hrály: „*Vzali se do kruhu za ruce, ta velká paní také, chodili a zpívali: ‚Vyletěla holubička ze skály, ze skály.‘ Ale Pavlíčkovi se to jaksi nelíbilo, a že aby si hráli na slepou bábu. A tak si hráli na slepou bábu.*“ [44] 「みんなは手をつないで輪になり、__あの婦人も手をつないで__ぐるぐると、まわりながら歌いました。〔小ぼとが岩から飛び立ったよ、岩から……〕でもパブリーチェクはあまり気がのらず、もっとおもしろい鬼ごっこをしようよ、と言い出しました。そこで、みんなは目かくし鬼ごっこをして遊びはじめました。」 [124] V originále děti zpívají českou lidovou píseň „Vyletěla holubička“, jejíž slova byla doslovně přeložena. Tato píseň je mezi českými dětmi rozšířená, ale v Japonsku není známá, a proto se domnívám, že v překladu měla být nahrazena nějakou japonskou dětskou písní. Dále děti hrají hru na slepou bábu, jejíž japonský ekvivalent 鬼ごっこ se dá považovat za kulturní transplantaci. Pravidla hry se sice v některých bodech liší, je však mezi japonskými dětmi populární.

Z lidové slovesnosti také pramení určení „povinnosti“ různého druhu hmyzu. Slunéčko sedmítečné ukazuje lidem, kam se po smrti dostanou: „*A poslouchej, Verunko, copak vy děláte? – My? My povídáme lidem, kam se dostanou, jestli do nebe nebo do pekla. – A jakpak to víte? – To my už víme. Když letíme nahoru, tak se dostanou do nebe, a když letíme dolů, tak se dostanou do pekla.*“ [57] 「わたしたち？わたしたちてんとう虫は、人びとが天国に行くかをうらなうのよ」「きみたちにどうしてそれがわかるの?」「それはね、わたしたちが(訳注・人の手から)上に飛べば、その人は天国に行くし、下に飛べば、その人は地獄に行くのよ」 [164] Pověra o tom, že slunéčka sedmítečná lidem ukazují, jestli se po smrti dostanou do nebe či do pekla je Čechům dobře známa, z poznámky překladatelky v textu lze však soudit, že v japonském prostředí není rozšířena, či není známá vůbec. V tom případě opět přeložený text zprostředkovává cizí kulturu.

Důležitým mezníkem v životě broučků je moment, kdy letí poprvé svítit. „Nu, broučci, kdypak vy poletíte?“ ptala se Janinka. – „Ó, už brzy, vidíte tatínku!“ – „I snad, dá-li Pán Bůh, po příštím svatém Janě.“ [83] 「きっと神さまがお示しくくださるだろうね。次の聖ヨハネのお祭りのころに」 [241]. Církevní svátek sv. Jana Křtitele připadá na 24. června a spadá do období oslav letního slunovratu. V překladu působí cize, přikláněla bych se k nahrazení nějakým japonským letním svátkem, případně letním slunovratem.

5.3.2 Jídlo

Jedním z výrazných rozdílů mezi kulturou japonskou a českou je v oblasti jídla. Broučci mají často k snídani a večeři „polívčičku“, nejčastěji zelnou, neboť: „...Brouček, třebaže všechny polívčičky rád, vždy a vždycky tu zelnou přece jen měl ze všech polívčiček nejraději.“ [6] 「その日の朝ごはんはキャベツのスープで、みんなでおいしくいただきました。ほたるっこはスープが大好きで、なかでもキャベツのスープがいちばん好きでした。」 [11] Zelná polévka byla opět přeložena pomocí transkripce spojení *cabbage soup* z anglického jazyka, běžně v japonštině užívaného, v překladu by však mohl být substituován například slovem 味噌汁, i z toho důvodu, že japonská キャベツのスープ se značně liší od české zelné polévky. Cize může znít věta maminky: „Já si chci udělat na polívky jíšku.“ [7] 「今、スープのルーを作ろうと思ってね。」 [16], neboť v japonské kuchyni není obvyklé polévky zahušťovat, o čemž svědčí i to, že jíška v japonštině pochází z přejatého slova *roux*. Další polévka: „byla taková dobrá, zasmažená, s kmínem.“ [12], znamenala větší překladatelský problém, neboť byla převedena jako 「キャラウェイと揚げ玉入りのこうばしい、とってもおいしいスープでした。」 [31], přičemž キャラウェイ je opět přepis anglického *caraway* (kmín) a 揚げ玉 pochází z japonské kuchyně. Dle mého názoru nebylo nutné zachovávat v překladu původní typy polévek, mohly být nahrazeny pokrmy běžnějšími pro japonskou kuchyni.

Broučci také často pečou rozličné koláče: „I Broučku, pekli jsme koláče, s tvarohem a s mákem.“ [13] 「わたしたち、カッターチーズとケシの実入りの菓子パンを焼いたのよ。」 [34] a jedí „...buchtý“ [44] 甘いパン [123], v japonštině přeloženo jako sladké

pečivo. K večeri mívají „...**čokoládu a k ní takové smažené věnečky.**“ [33] 「晩ごはんはホット・チョコレートと、花輪もようのかわいいドーナツでした。」 [99] Čokoláda je v japonském překladu konkretizována, smažené věnečky jsou substituovány anglickými *donuts*, 花輪もようの, doslova „ve tvaru věnečku“. Na tomto místě by pro převod, dle mého názoru, stačila generalizace, tj. zachování pouze výrazu かわいいドーナツ.

5.3.3 Příroda

Roční období jsou uvozována opakujícími se motivy s mírnými variacemi. „*A bylo jaro. Všechno, všechno kvetlo, ale pravšechno – tráva po pás, rosa jako granáty – a ty včely tolik bzučely a ti cvrčci tolik cvrčeli, a tam dole u potoka slavík v křoví klokotal. **Aj, čas tvůj, čas milování.***“ [52] 「春になりました。光の春です。花々はいっせいに咲きそろい、ありとあらゆる生き物が、目覚めました。草は緑に生い茂り、露はガーネットのよう、みつばちたちはブンブンうなり、小川のそばの草むらでは、コオロギたちのかなでる愛の歌の、なんと美しいことでしょう！木立では、ウグイスが、きれいな声でさえずっています。〔さあ、今こそ、あなたのとき、ウグイスが恋を語るとき〕と。」 [149] Japonský překlad je volnější, což přispívá k větší přirozenosti. Slavíkova píseň „*Aj, čas tvůj, čas milování.*“, je biblickou citací adaptovanou v překladu.

Léto zpravidla uvozuje svátek sv. Jana, kdy se mladí broučci vydávají poprvé svítit. Svě plné krásy nabyte však později: „*A byl srpen. Tam dole v pšenici **zněly srpy a ten vřes byl v plném květu, tak krásně zardělý, ažaž do tmava, a také bílý jako mléko.***“ [43] 「八月になりました。一面に広がったこがね色の小麦畑で、釜はバサッ、バサッと、音をたて、エリカは花盛りでした。ばら色のやとび色のや、ミルクのように真っ白いのが、あたり一面に咲き乱れていました。」 [122] Výraz „*srpy znějí*“, byl nahrazen v japonštině přirozenějším onomatopoiem (バサッ、バサッ), které přímo vyjadřuje samotný zvuk, který srpy při sečbě vydávají. Vřes „*zardělý, ažaž do tmava*“ je substituován ばら色のやとび色の (růžový až červeno hnědý).

Poté se dny začínají pomalu zkracovat a brzy nastane podzim. „*Však už byl podzim. **Světla ubývalo a zimy přibývalo, a tak broučci, že už nikam nepoletí.***“ [48] 「秋になりました。お

日さまの光はだんだん弱くなり、寒さは増してきました。霧もたちこめ、ほたるたちは、もうどこへも飛びまわったりしません。」 [137] Spojení „světla ubývalo“ je nahrazeno upřesňujícím お日さまの光はだんだん弱くなり (sluneční paprsky začínaly slábnout). Spojení 霧もたちこめ (mlha se hromadila) v české verzi knihy úplně chybí. Je možné, že zde byl dodán ke zdůraznění přicházejícího podzimu.

Zima znamená pro broučky nebezpečí, i její příchod to naznačuje: „*Však už venku burácelo.*“ [18] 「でも、もう外は荒れ狂っていました。」 [50] V doslovném překladu: „to venku zuřilo“. Když nastala krutá zima, tak „*potoky zamrzly až na dno, ptáci padali z povětří – mrzlo, až se jiskřilo.*“ [92] 「小川は川底まで凍りつき、鳥も凍え死んで、空から落ちてきました。火花が飛び散るほどのひどい寒さでした。」 [264] „*Ptáci padali z povětří*“ je konkretizováno, umocňuje krutost mrazu, spojení „*mrzlo, až se jiskřilo*“ bylo adaptováno na 火花が飛び散る (až jiskry létaly).

Osobně považuji překlad pasáží popisujících změnu ročních období, obzvláště popis příchodu jara, za velmi zdařilý a poetický. Dle mého názoru vyjadřuje tradiční vztah Japonců k přírodě a jejich citlivé vnímání okolního světa.

Závěr

Cílem práce bylo identifikovat a zhodnotit konkrétní překladatelské postupy využitě při převodu kulturně podmíněných jevů do japonštiny. Překlad je věrný, velmi se drží originální předlohy. S ohledem na to, že je kniha určena dětským čtenářům, je v překladu zachováno mnoho prvků, které mohou v japonském prostředí působit cize a mohou být pro děti hůře srozumitelné. Na druhou stranu nelze překladu upřít funkci poznávací.

Analýza překladu byla rozdělena do skupin dle jazykových a kulturních prvků. V rámci jazykových prvků se analýza soustředila na zdobněliny, lidovou mluvu, dialektismy a na onomatopoeie. Zdobněliny představovaly pro Karafiáta typicky český jazykový prvek, proto jsou v knize hojně zastoupeny. V překladu byly tyto výrazy převedeny ekvivalentními výrazy v nezdobnělém tvaru a kompenzovány pomocí výrazů typických pro dětskou řeč. Lidová mluva a dialektismy, v Broučcích zastoupené lidovými rčeními a obraty, byly ve většině případů převedeny doslovně. Pejorativní výrazy byly vhodně substituovány. Onomatopoeická slova, v japonštině velmi rozšířená, v překladu substituovala české výrazy odvozené od citoslovcí. Zároveň byla některá česká onomatopoeie transkribována do japonštiny.

V rámci kulturních prvků byla analýza zaměřena na překlad názvu a jmen postav, náboženské prvky, folklor, jídlo a přírodu. Původní český název knihy Broučci překladatelka nahradila jménem hlavní postavy ほたるっこ (*Hotarukko*, Brouček). Zdobňující přípona こ (*ko*) přispívá k milejšímu vyznění názvu. Jména ostatních postav byla do japonštiny transkribována. Náboženské prvky byly v překladu konkretizovány, z důvodu odlišného kulturního prostředí a tradic. Význam modlitbiček zůstal, díky citlivému převedení, zachován. Ty se dokonce v překladu jeví být srozumitelnějšími, než v originále. V oblasti folkloru se překlad věrně drží výchozího textu, na některých místech dochází ke konkretizaci. V této oblasti nejvýrazněji plní překlad svou poznávací hodnotu zprostředkováním reálií cizí kultury. V oblasti jídla je překlad také věrný, s ohledem na dětské čtenáře mohl být mírně naturalizován. Překlad pasáží týkajících se změny ročních období považuji za velmi zdařilý a poetický.

Z mé práce vyplývá, že překlad je celkově velmi dobře zvládnutý. Překladatelce se podařilo převést kulturně podmíněné prvky do japonštiny tak, aby jejich smysl zůstal zachován, přičemž celkové vyznění knihy má podobný ráz, jako originální český text. Prostřednictvím pohádky, tj. žánru blízkému dětem, tak do japonského prostředí pronikly prvky typické pro české prostředí, což přispělo k rozšíření povědomí o české kultuře a zemi jako takové.

Abstract in English

This thesis analyses the translation of the Czech book *Broučci* into Japanese language. Comparison of the original and translated work is based on translational theory defined in the theoretical part. Emphasis is put on the transfer of specific linguistic elements between two different linguistic environments and cultures. The thesis describes the specific status of this individual book in Czech culture, characterizing it by both – the language and the content. In the translation, also the Japanese literary tradition is taken into account. Confrontation of texts is based on typical language elements: diminutives, vernaculars and onomatopoeia. Among the elements of culture included are the translations of the book's title, names of main characters, religious elements, folklore, nature and food diversity. The main goal is to identify and to evaluate translation techniques used for the transfer of culturally conditioned phenomena into Japanese language.

Seznam pramenů a literatury

Primární literatura:

KARAFIÁT, Jan a Yoshiko SHINDŌ. *Hotarukko*. první. Tokio: Don Bosco Press, 1996. ISBN 48-862-6188-4.

KARAFIÁT, Jan. *Broučci: pro malé i velké děti*. 85. vyd., v Albatrosu 5. vyd. Ilustrace Jiří Trnka. Praha: Albatros, 1995c1968, 91 s. Klub mladých čtenářů. ISBN 80-000-0434-8.

Sekundární literatura:

BAKER, Mona. *In other words: a coursebook on translation*. New York: Routledge, c1992, x, 304 p. ISBN 04-150-3086-2.

BROŽOVÁ, Věra. *Karafiátovi Broučci v české kultuře*. 1. vyd. Praha: ARSCI, 2011, 143 s. ISBN 978-807-4200-182.

ČESKOSLOVENSKÁ AKADEMIE VĚD. *Mluvnice češtiny 2: Tvarosloví*. 1. vydání. Praha: Academia, 1986.

GRIFFIS, William Elliot. *The Fire-fly's lovers, and other fairy tales of old Japan*. New York: Thomas Y. Crowell Company, 1908.

HOLUB, Josef a František KOPEČNÝ. *Etymologický slovník jazyka českého*. 3. vyd. Praha: Státní nakl. učebnic, 1952, 527 s.

INOSE, Hiroko. Translating Japanese onomatopoeia and mimetic words. In: *Translation research projects 1*. Tarragona: Intercultural Studies Group, c2008, s. 97-116. ISBN 9788461188215.

KARAFIÁT, Jan. *Paměti spisovatele Broučků 1*. V Praze: [s.n.], 1919, 190 s.

KNITTLOVÁ, Dagmar. *K teorii i praxi překladu*. 2. vyd. Olomouc: Universita Palackého v Olomouci, c2000, 215 s. ISBN 80-244-0143-6.

LEVÝ, Jiří a Milena MACHALOVÁ. *Umění překladu: politika, ekonomika*. 4., upr. vyd. Praha: Apostrof, 2012, 367 s. ISBN 978-808-7561-157.

MACHEK, Václav. *Etymologický slovník jazyka českého*. 5. vyd. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, c2010, 866 s. ISBN 978-807-4220-487.

Nad Karafiátovými Broučky: sborník k 50. jubilejnímu vydání Broučků. Editor Lubomír Balcar. V Praze: Synodní rada českobratrské církve evangelické, 1941.

POPOVIČ, Anton. *Teória umeleckeho prekladu*. 2. vyd. Bratislava: Tatran, 1975, 293 s.

REJZEK, Jiří. *Český etymologický slovník*. 2., nezměn. vyd. Voznice: Leda, 2012, 752 s. ISBN 978-80-7335-296-7.

TAKADA, Kenta. Japanese Interest in “Hotaru” (Fireflies) and “Kabuto-Mushi” (Japanese Rhinoceros Beetles) Corresponds with Seasonality in Visible Abundance. *Insects*. 2012, č. 3, s. 424-431.

VYSLOUŽILOVÁ, Eva a Milena MACHALOVÁ. *Cvičebnice překladu pro rusisty: politika, ekonomika*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2011, 235 s. ISBN 978-80-244-2854-3.

Internetové zdroje:

Don Bosco Sha [online]. 2013 [cit. 2013-06-21]. Dostupné z: <http://www.donboscosha.com/>

LIDMILA, Ivan. Oslavit Karafiáta a Broučky přišly stovky lidí. In: *Pravo.cz* [online]. 2006 [cit. 2013-06-21]. Dostupné z: <http://www.pravo.cz/archiv/20060110/p008111a.php>

Salesiáni Dona Boska [online]. 2013 [cit. 2013-06-21]. Dostupné z: <http://www.sdb.cz/>

Salesians of Don Bosco [online]. 2013 [cit. 2013-06-21]. Dostupné z: <http://salesians.jp/>

STRAŠÁK, Luděk. S japonským biskupem o křesťanství v Japonsku. In: *Radio Proglas* [online]. 2011 [cit. 2013-06-22]. Dostupné z: <http://www.proglas.cz/detail-clanku/s-japonskym-biskupem-o-krestanstvi-v-japonsku.html>

vscht.cz. *F – Personální zabezpečení* [online]. 2007 [cit. 2013-06-21]. Dostupné z: <http://www.vscht.cz/main/studenti/akreditace/dsp/1107/FCHI/CV/Chemie/Cibulka.htm>

ZIKMUND, Martin T. "Tak oni ti křesťané mají také Vánoce!". In: *Katolický týdeník* [online]. 2007 [cit. 2013-06-22]. Dostupné z: <http://www.katyd.cz/clanky/tak-oni-ti-krestane-maji-take-vanoce.html>

日本語俗語辞書 [online]. 2013 [cit. 2013-06-24]. Dostupné z: <http://zokugo-dict.com/>